

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldem-
vények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az 5 százalék. (L—t.) — Az erkölcsi nevelés
természetszerű útja. (Nagy Lajos n.-enyedi ref. tanár székfoglaló
beszéde.) (Folytatás.) — Külföldi levelezés. (Lapunk edinburgi le-
velezőjétől.) — Vidéki élet: A küküllői egyházmegyéből. (Egy
pásztor nélküli egyház.) — Egyházi lapszemle. — Gönczi Jánosnak.
„Temetés sir nélkül“ című czikkére. Sylvester Domokos. — Kü-
lönfélék. — Közövények.

AZ 5 SZÁZALÉK.

Kolozsvárt 1880 decz.

(L—t.) Nem egyszer volt alkalmunk e helyen, meg-
győződésünket követve, a magyar kir. oktatásügyi minisz-
ter urától eltérő nézetünknek adni kifejezést. Tettük ezt
abban a meggyőződésben, hogy a közügynek szolgálunk
vele, ha kedvezést és félelmet félretéve, a magunk részé-
ről is hozzájárulunk annak az igazságnak érvényesítéséhez,
mely szerint a vélemények összeméretezéséből kel ki a
helyes ítélet, s tettük, arra számítván, hogy maga a mi-
niszter úr sem tartja magát csalatkozhatatlannak, hanem
kész kihallgatni az övétől eltérő nézetűket, hogy így
szintén segítsen az igazság kitisztázásának szép munká-
jában.

De minél inkább az igazság s minél kevésbé az
igazándíság kedvéért történik a saját nézetünkhöz való
ragaszkodás, annál erősebben vagyunk kötelezve, hogy
adandó alkalommal tisztelettel adózzunk annak, kivel talán
többször nem valánk egy véleményen, elismerve a jót,
mit tőle veszünk, s hálát szavazva az érdekünkben tett
szolgálatokért, melyeket a köz javára és érdekében való
szolgálatokért ismerünk.

Ily kedvező helyzetben vagyunk most, a midőn a
magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a feleke-
zeteknek nyujtott állami segélyösszegek restitutioja érde-
kében sikra szállt, s jóakarátát a felekezetek irányában
érvényesíteni akarta és tudta is.

Emlékezhetünk mindannyian, hogy az államsegély-
nek az alkotmányos miniszterium létesülésének idején való
arány-kimérése már akkor kezdetben sérelmes vala ránk,
erdélyrészi reformátusokra nézve a népességi arány kul-
csa, nem igazságosan lévén reánk alkalmazva, — s tetéz-
te az elégedetlenséget még jobban az a körülmény, hogy
a törvényhozás, pénzügyi bizottsága javaslatára, azon az
úton akarta az állam-háztartás megromlott pénzügyi

egyensúlyát helyreállítani, hogy a felekezeteknek nyujtott
segély öt százalékát visszatartotta néhány év óta.

Nem nagysága, hanem talán még inkább kicsiny-
sége az összegnek volt az elkedvetlenítő, mert hisz p. o.
a mi egyházkerületünk segélyösszegénél mindössze is 700
forintnyi különbségről vala szó. De kihivta a békétlenke-
dést magának a segélynek keletkezési története; az ok,
mely az államot e segély nyujtására, a római egyházon
kívüli többi felekezet irányában, mintegy moraliter köte-
lezte, évszázak igazságtalanságát kívánván e segélynyuj-
tással bár némileg jóvá tenni, — s még inkább az a ki-
csinykedés, mely e krajczáros takarékoskodásban nyilat-
kozott.

Igazgató tanácsunk nem is késett e baj orvoslását
minden lehető módon megkísérteni. Előbb a miniszter ur-
hoz, majd a törvényhozáshoz ismételve kérelmet intézett
a levont öt százalék restitutioja iránt, s bár elején siker-
telenül, de mint a végeredmény tanúsítja, még sem min-
den eredmény nélkül, s talán elmondhatjuk, hogy a je-
lenlegi kedvező fordulat előidézésében igazgató tanácsunk
sürgetéseknek, fölterjesztéseinek is megvan a maga része.

Igazságot kell a mostani cultus-miniszternek szol-
gáltatnunk, hogy ez a reductio nem az ő kezdeményezé-
sére történt, — de a parlamentararis miniszterium termé-
szetéből ítélve meg a dolgot, az is valószínűnek volt tart-
ható, hogy az ő határozott ellenzésére nem is történhe-
tett volna meg, — a mint hogy a jelenlegi eset ezt be
is bizonyítja.

Ime, az idei pénzügyi bizottság pár szó többségé-
vel leszavazta ugyan Trefort minisztert a restitutio iránti
indítványával, de a miniszter főtartván saját álláspont-
ját s kijelentvén a bizottságban, hogy a házban magában
fogja célzatának érvényét keresni a költségvetési vita
rendjén beváltott szava visszhangra lelt is, a ház meg-
szavazta a felekezetnek nyujtandó segélyt egész összegé-
ben, az öt százalék levonása nélkül.

Nem sok, mondjuk, az összeg, mely itt, egyházke-
rületünket illetőleg szóban forog, — de sokra és nagyra
tartjuk a miniszter úr ez eljárásában nyilatkozott inten-
tióját, melylyel a római egyházon kívüli felekezetek irá-
nyában is viselkedik, s ezt tettel is bizonyítja. S különö-
sen sokra és nagyra tartjuk azért, mert kitetszik e tett-

ből, hogy a mint illik, a magyar király vallás- és közoktatásügyi minisztere a magyar korona összes népessége, valamennyi felekezete irányában egy mértékkel mér, s méltányosságot, igazságot kíván irányokban, tőle telhetőleg, gyakorolni.

A mi magát saját teendőnk, ez ismét rendelkezésünkre jutott összegre nézve, illeti — idő előtti volna most már véleményt nyilvánítanunk arra nézve, hogy egyházkerületünk miként használja föl majd jövőben a számításán felül nyerendő pénzmennyiséget. Most csak arra a tényre kívánunk rámutatni, hogy míg elején az államsegély egész összege kiosztatott, addig — a közgazgatás fedezésére tőkésített összegén kívül — az államsegélyből félretett összegekből ma már 22 ezer frt kamatozik domesticánk javára.

Ez a pénz mindenestre meg van.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.

(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)

(Folytatás.)

A családi nevelés által ekként megvetett alapon azután biztosan építhet tovább az iskola, hol a szülői tekintélyt, belátást és akaratot a tanító tekintélye, belátása és akarata fogja helyettesíteni.

Nem szándéksom az iskolai erkölcsi nevelésnek részletes tárgyalásába bocsátkozni, mert célom csupán az, hogy megjelöljem azon irányt, melyen egyedül haladva vehetjük meg az erkölcsiség szilárd alapját és biztosíthatjuk az erkölcsi nevelés végcélját. Már pedig az eddigiekben meg van jelölve az iskolai erkölcsi nevelés főiránya is, a mennyiben az erkölcsi nevelésnek az iskolában is — úgy annak alsó, mint középső fokozatain — első sorban szoktatásból kell állania, és csak azután kövesse ezt a tanuló növendék fokozatos értelmesezésének mind nagyobb mértékben való igénybe vétele, hogy végre a jót ne azért cselekedje, mert a tanító akarta és akarja, hanem mert megértette, hogy a mit a tanító akar, valósággal is jó.

Az iskola sokkal nagyobb és változatosabb tért nyit, mind a jó vagy rossz cselekedetek tetteges gyakorolhatására, mind a cselekedetek természetes következményeinek nyilvánulására, mint a szűkkörű családi élet. Hisz az iskola maga is egy egész kis társadalom! Feladata tehát az iskolának oda hatni, hogy a növendék mindaddig, míg elég értelme nincs valamely cselekedet természetének megismerésére, tettegesen gyakorolja magaviseletében a jót, és tettegesen kerülje a rosszat, csupán a tanító értelmes akaratának nyomása alatt, hogy így mint erősebb hajlamok és ellenszenvék támadjanak lelkében; és ha a növendék — a tanító éber figyelme mellett is — talált volna alkalmat valamely rossznak ismételt elkövetésére, s ennek folytán valamely rosszat szokott volna meg, feladata az így támadott rossz hajlamot elszoktatás által megsemmisíteni; feladata azonban a növendék értelmi fejlettségét szem előtt tartva, ide-

jében éreztetni az egyes cselekedetek természetes következményeit is, hogy ez által azon cselekedetekre nézve némi-némi, — habár egyelőre ingatag, meggyőződésféle is támadjon a gyermek lelkében. Csakis ilyen előkészítés után veheti kezdetét a tulajdonképeni erkölcsi oktatás, mely kezdetben természetszerűleg más methodust nem követhet, mint csupán az inductiot. Mert a növendék egyedül az ő érzelmi és értelmi világához alkalmazkodó inductioval juttathatjuk rendre-rendre mind helyesebb egyes erkölcsiítéletekhez, erkölcsi szabályokhoz és törvényekhez, és a cselekedeteknek mind szélesebb körére kiterjedő tiszta erkölcsi belátáshoz, elvekhez, s mindezeknek alapján mind erősebb meggyőzésekhez is.

Erkölciségünknek két sarkpontja van. Egyik sarkpont az erős hajlamok és ellenszenvék, a másik az erős meggyőzések, vagy más képet használva: amazok az erkölcsi nevelés alkotásának alapjait, utóbbiak a tetőzetét alkotják. Erős hajlamokon és ellenszenvéken nyugvó erős meggyőzésekkel kell tehát kifejtetni a családi és iskolai nevelésnek az ifjú nemzedékben!

Rátérek immár erkölcsiségünknek egy másik fontos elemére: az ösztönrugóra, előre megjegyezvén, hogy a meggyőzéseknel csak most elejtett fonalat az ösztönrugók tárgyalásával kapcsolatosan ismét föl fogom venni.

Mielőtt azonban az ösztönrugók tárgyalására egyenesen rátérek, egy hasonlattal kell élnem a végett, hogy a hasonlat találó részeiből az ösztönrugók természete és szerepe világosan kitűnjék.

Képzeljünk egy önmagától mozgó gépezetet, p. o. egy magától mozgó szekeret, mely a többi szekerektől eltérőleg, mint akármely szerves lény, belülről növekednek piczike szekérből nagy szekérré, tetején egy az egészszel szervesen összefüggő látó szemmel és egy kormányzó kézzel, az alapúl szolgáló tengelyekben és kerekekben pedig az eleven hajtó erővel.

Egy ilyen képzeleti szekérhez hasonlíthatjuk mindazt, a mi — sit venia verbis — együtt véve az ember erkölcsiségét alkotja, a mennyiben a szokás folytán hajlamokká és ellenszenvékké erősült érzelmek (a becslési elemek) analogok eme képzeleti szekérnek tengelyeivel és kerekeivel; a látó szemmel és kormányzó kézzel pedig analogok: az ítélőtehetség, az erkölcsi belátás és meggyőzések (a tudási elemek). Valameddig erkölcsiségünk szekere piczike, a látó szem rajta látni és irányozni képtelen; lát tehát és irányt ad a piczi szekérnek a nevelők értelmes akaratára. Idővel azonban a kis szekér szeme is mind jobban és tisztábban fog látni, s mind biztosabban fogja irányozni a gépezet működő erőit. Ámde hiában lát tisztán akár a nagy, akár a kisebb szekér szeme, ha a tengelyek és kerekek kellő erő hiányában megtagadnak minden működést a kijelölt irnyban, viszont a tengelyek és kerekekben is hiában volna nagy hajtó erő, ha a látó szem tisztán és élesen nem látna, vagy épen világtalan volna, mert ebben az esetben egy jól látó idegen szem vezetésére kellene magát biznia, más különben csakis a rendes úton és a megszokott kerékvágásban járhatna veszély nélkül, a hol t. i. egész életében mozgott és ismer minden zökkenőt.

Mindezzel tulajdonkép a már elmondottakat kívántam illusztrálni. Van azonban erkölcsiségünk szekerének még egy nagyon is figyelemre méltó tulajdonsága. És ez abban áll, hogy eme hajtó erő, noha már eredetöknél fogva birnak öntevékenységi képességgel, mégis igazán csak úgy jönnek működésbe és tesznek szert mind nagyobb működési képességre, ha koronként egy-egy rugó, úgyszólván, megpattan, és a rugók pattanása az alaperők működését megindítja, sőt már falyamatban lévő működésüket fokozza, vagy ellenkezőleg megakasztja, ha épen szükséges.

Ezen rugókat nevezzük, épen ezen tulajdonságukról, **ö s z t ö n r u g ó k n a k**.

Általános jellemvonása az ösztönrugóknak a hozzájuk fűződő, most érzékibb, majd szellemibb természetű gyönyör vagy fájdalom. Ezeknél fogva képesek hatni úgy hajlamainkra és ellenszenveinkre is, mint eredeti ösztöneinkre. Ilyen ösztönrugók lehetnek az érettkorúakra nézve most a czim és rang, majd a hatalom és tekintély, majd a nagy vagyon és befolyás, majd meg a zajtalan munkálkodásban talált gyönyörűség; ifjú emberre nézve most a dicséret és jutalom, majd a megfedtetés és megszegyenülés, majd a nyugodt öntudat; gyermekekre nézve pedig most a szülők vagy tanító meglegedése vagy elégedetlensége, majd a tanulótársak vagy játszó pajtások bámulata, majd valami ígért és jutalom, p. o. képes könyv, kirándulás valamely kedves helyre, játékszer, új ruha, kedvencz eledelben és csemegében való részesedés, majd a fenyegetés és büntetés. De ösztönrugó lehet akármely külső érzéki tárgy is, mi helytt ahhoz a kellemes vagy kellemetlen gondolata hozzá fűződhetik. Így p. o. egy szép tarka virág, melyet növényünkünk künn a szabadban egy domb tetőn megpillantott, anynyira ösztönzőleg hathat reá, hogy legott kerekét old, és esze ágában sincs megállani, míg a tarka virágot le nem szakítja; ámde a mint tova szalad, villámgyorsan ugrik át előtte egy gyík, megzörrentve a száraz leveleket, és a fiú riadva fordul vissza a társaság felé. Ez esetben tehát a tarka virág és fürge gyík ép úgy rugó gyanánt hat a gyermek tevékenységi ösztönére, mint más esetekben, p. o. a dicséret vagy büntetés.

Mint ezekből kitetszik, az ösztönrugók, egyező alap-tulajdonságaik mellett is, felettébb sokfélék, akár elvontan, akár most érzékibb, majd szellemiebb természetű hatásaik eredményeivel együtt vesszük is azokat tekintetbe.

Hadd szólak immár az erkölcsi navelés ösztönrugóiról és azok alkalmazásáról.

Két ilyen ösztönrugóval már fennebb megismerkedénk. Egyik a szülők példája, másik a szülői helyeslés vagy meglegedés. Hatásuk rendkívüli, főleg a kised korban. De nem hatástalanok ezek később, az ifjú korban sem, feltéve, hogy értelmes szülői kormányzás folytán állandólag megmaradnak a szülők és a gyermekek közötti természetes és szívélyes viszonyok.

Hatásuk eredetileg az erőtlenség és függés érzetében gyökerezik. A gyermek érti a maga tehetetlenségét, és érzi ezzel szemben a szülői fensőbbiséget, mondhatnók, minden-

hatóságot. Ezt a fensőbbiséget aztán önkénytelenül is azoknak tulajdonítja képzeletében, a miket a szülők előtte tesznek, mondanak vagy akarnak, és ezeknek tulajdonítván, mintegy ösztönszerűleg támad lelkében a vágy, hogy tegye, a mit a szülők tesznek, teljesítse, a mit a szülők akarnak, mert ő is szeretne olyanná lenni, a milyen a szülő. Utánnozni igyekszik tehát a szülők tetteit, követni akaratjukat. És boldognak érzi magát, ha tetteiket utánzhatta, még boldogabbnak, ha ezen képzeletében csaknem mindenható lények meglegedésével találkozhatott.

Ép oly hatásosak lehetnek ezen ösztönrugók az iskolai életben is. A tanító ugyanis az ő magasabb értelmiségénél fogva szintúgy fensőbb lény alakjában tűnik fel a gyermek képzelete előtt, mint magok a szülők. S ennél fogva kész is a gyermek tanítója fensőbbiségét és tekintélyét elismerni, akaratának hódolni, csak szeretetteljes és bizalomkeltő bánásmóddal találkozzék a tanító részéről. Ez okból a tanító mindenekfelett a gyermekek bizalmát és szeretetét igyekezzék — jóindulattól sugárzó, de komoly magaviseletével — megnyerni, mert ha növendékei bizalmát és szeretetét megnyernie sikerült, a maga helyeslését, melylyel a gyermekek magaviselete felett meglegedésének ad kifejezést, nem különben saját példaadását is igen hatalmas ösztönrugóknak fogja tapasztalni. Az értelmesen nevelt kis gyermek ugyanis szülői után az ő szeretett tanítójának kíván leginkább tetszeni, sőt elégszer van eset arra is, hogy a szülők jó példaadása és jót helyeslése koránt sincs a gyermekre akkora hatással, mint a tanítónak hasonló magaviselete.

Erkölcsei magaviseletünket nagy mértékben szabályozza másoknak rólunk táplált véleménye. Embertársaink jó véleménye jellemünk egyik-másik vonásáról mindig megnyugtat, felmel, sőt fokozza a tetterőt; az ellenkező pedig — akár indokolt, akár indokolatlan — mindig csak fájdalomosan hat lelkünkre. Ezért nem közönyös dolog előttünk még egyesek véleménye is, annival inkább egy egész társaság közös véleménye. A közvélemény minden időben hatalmas ösztönrugónak bizonyult. Nincs kivéve ennek hatása alól a gyermek sem. Neki is jól esik vagy fáj, ha egyesek kedvezőleg vagy kedvezőtlenül vélekednek felőle, — annival inkább, ha többek, vagy épen sokak részéről, p. o. a játszó pajtások, vagy tanulótársaktól kell affélel tapasztalnia.

A családi kör sokkal kevésbé nyújt ugyan alkalmat ezen ösztönrugó működésére, mint az iskolai élet, de azért ott sem hiányzik minden alkalom, mert a családtagok, rokonok és ismerősök véleménynyilvánítása a gyermek ilyen vagy olyan magaviselete felett rendszeren nem téveszti el hatását: szívesen hallja a kedvező vélekedést, s kedvetlenül az ellenkezőt. Épen ezért igen könnyen megtörténhetik, sőt meg is történik, — néha ugyan csupa tréfából (noha a gyermek a tréfát nem mindig érti át), néha azonban komolyan — ugyanaz a visszaélés ezzel az ösztönrugóval is, a mi a helyesléssel, hogy t. i. a gyermeknek épen olyan magaviselete felett nyilvánítanak kedvező vélekedést, a minnek inkább az ellenkezőt kellett volna előidézni. Természetes

aztán, hogy a gyermek is ugyanazon irányban fog ösztönöztetni a kedvező vélemény által, főleg ha még olyan egyéntől is hallja, a kinek netalán sokat ad a véleményére. Alkalmat szolgáltathat ezen ösztönrugó működésére még a játszó pajtások társasága is, jó, mint rossz irányban egyaránt. Minden gyermek legjobban találván magát a játszó pajtások között, hogy a társaság gyönyörét el ne veszítse, szívesen alkalmazkodik társaihoz, enged a szeszélyes ötleteknek, és aláveti magát az u. n. kis hős vagy kis hősök akaratának és vélekedésének (a mennyiben t. i. ezen életkorban akaratról és vélekedésről szó lehet). Ösztönözést nyerhet tehát a gyermek úgy a jóra, mint a rosszra. Utóbbi akadályozzuk, az elsőt támogassuk! Eszközölhető ez az által, ha játszó pajtásokul jó érzésű és jó magaviseletű gyermekekről gondoskodunk.

Nagyobb tere van az idegen vélemények hatásának az iskolai életben, de nagyobb a veszély is. Mert a hol anynyira különböző természetű és neveltetésöknél fogva anynyira különböző szokású gyermekek oly tömegesen gyűlnek össze naponta, mint az iskolában, közel van a veszély, hogy néhány növendék, vagy talán épen a többség részint tettei, részint nyilatkozatai és vélekedései által nem óhajtott irányban ösztönzi a növendékeket. E bajt megelőzni nem könnyű ugyan, de nem is lehetetlen. E végre megakadályozandó minden hatalmaskodás, minden erőszakoskodás egyes tanulók részéről a tanuló társak vagy épen azok többsége felett. A tanító ezt megakadályozhatja, de legtöbbször csak addig, míg maga is ott van a gyermekek között, akár a tanteremben, akár a játszóhelyen, mert távolléte alatt, a mit pedig nem egyszer kénytelen magának megengedni, szabad tér nyílik a hatalmaskodni hajlandó fiúk előtt. Helyettesíthetné ugyan a tanító magát távollétére akár egy nyílt, akár egy titkos megbízott által, de ez több tekintetben kifogásolható. Különösen nem szabad titkos megbízottat alkalmaznunk, sem egyesek följelentéseinek és árulkodásainak helyet adnunk. Ez által a kémkedési és árulkodási szellemet honosítanók meg a gyermekek között. Ezekből kifolyólag a tanulók vélekedéseinek veszélyes hatásait megelőzünk nincs más mód, minthogy a tanító lehetőleg mindig jelen legyen a gyermekekkel úgy a tanteremben, mint a játékhelyen, arra az esetre pedig, mikor ezt nem tehetné, olyan helyettesről gondoskodjék, a ki őt az ő értelmes akaratára szellemében legyen képes személyesíteni. És ez a személyese egyedül a jó iskolai szellem lehet. Ezt kell tehát a tanítónak minden áron megteremteni, hogy abban még a távollévő tanítót is mintegy jelen lenni érezzék a növendékek. A jó iskolai szellem hatása alatt könnyebb a rend- és fegyelmetartás, sikeresebb a szellemi munkásság és a tanulók közvéleménye is csak jóra fogja ösztönözni a gyermekeket. Mert a jó iskolai szellemből fakadó közvélemény mindig hatalmas ostora a rossznak, s támogatója a jónak. Az ilyen közvélemény hatására bizvást számíthat a tanító úgy künn a játszó helyen, mint benn a tanteremben, midőn egyesek nagy ösztönzést kíván gyakorolni a közvélemény nyilatkozása által.

(Folytatása következik.)

KÜLFÖLDI LEVELEZÉS.

(Lapunk edinburgi levelezőjétől.)

A szt.-andrászi college megnyitása.

Tulloch elnök a theologiai tanulmányozásáról és a hitvallásról.

A szt.-andrászi colleget tiszt. Tulloch elnök nyitotta meg a folyó 1880/1 tanévre, mely alkalommal beszédét a különböző osztályú tanulókhöz intézte. Beszéde kezdetén megjegyezte, hogy a theologia tanulmányozása anynyi figyelmet igényel, mint az ész legmagasabb tehetségeinek gyakorlása. Megtörtént igen gyakran, hogy a tanulók megkezdették a theológiát és folytatták is, de a tanulmányozás fontosságának és az odaadó figyelemnek tökéletlen, hiányos érzetével, és nem azzal az állhatatos szorgalommal, a mit az követel. Nem kevés néha azon tanulók száma, a kik tanulmányaik előbbi éveiben jól végezték munkájukat, proemiummal fejezték be akadémiai pályájukat, és a kik képesek megítélni, hogy nem képezték ki magukat anynyira, a mint kellett volna. Úgy látszik azonban, hogy vannak mások, a kik azt hiszik, hogy értelmi munkájuk fő körén túl vannak az akadémia elvégzésével, és hogy a theológiát — legalább a mennyire nekik szükséges — el lehet sajátítani azon határozott komolyság és folytonos előre törő munka nélkül, a mit más tárgyak elsajátításánál szükségesnek tartanak. Ő t. i. Tulloch nem bizonyos benne, de gondolja, hogy lehetnek theologusok, kik azt hiszik, hogy bizonyos örökségszerű nevelési módjuk és a kis k á t é b a n való jártasságuk által jó theologusok lehetnek. De a theol. tökély foka sokkal nehezebb, mint némelyek képzelik, és épen, a kik szélesebb és valódibb vizsgálatra méltatták a néha csekélynek látszó feladatot: belátják, hogy tudományuk nem elegendő, csak mintegy alap, a melyen tovább haladva fokozatos könnyűséggel megközelíthetik a nehéz kérdéseket, melyekkel találkozni fognak a theol. kutatás mezején. A theol. tanulmányozásáról való azon nézet, mely mindent bevégeztnek tartott az akadémia elvégzésével, nagyon téves vala és következményeiben a legigaztalanabb. Az elvek, melyek a theologia alapját képezik, nem érthetők meg úgy az értelemnek, mint a jellemnek szorgalmas tanulmányozása nélkül. Soha sem volt nagyobb csalódás, — mely alapját képezi oly sok egyházi nehézségünknek, — mint a mely úgy tekinti a theológiát, mint egy minden értelmesek számára nyitva álló közös mezőt, minden előleges képzettség és minden tudományos ismeret nélkül; soha sem volt nagyobb csalódás, mint azt hinni a theologiáról, hogy azt minden ügyes férfi és asszony megszerezheti naponkénti olvasása közben. Ő nem akarja a theológiát olyan szaktudománnyá változtatni, a melyhez más ne közelíthessen, mivel ez a józan észnek ép oly anyaga, mint bármely más tárgy, de valóban csak azok által érthető meg teljesen, a kik kiváló figyelmet fordítanak rá, nem riadnak vissza a nehézségektől, és a kik ezen nehézségekre kiváló ta-

nulmányt szenteltek, utána jártak az eredeti forrásokban, tanulmányozták értelmi összefüggésükben. Főlelítették napjainknak néhány fontos és jelentékeny kérdését: a keresztyénség eredetét, a négy evangélium valódiságát, kiemelte különösen a negyedik evangéliumot; a pentateuch eredetét és authenticitását; a kijelentésnek egész tárgyát jelentőségében és történelmi járulékaiban, melyekben az foglaltatik. Elég volt említeni ezeket és ezekhez hasonló kérdéseket, indokolására annak, hogy az értelmi tapasztalatok gyűjtése és a theol. belátás megszerzése mennyire szükséges.

Ez után szólt a hitvallásról. Vajjon úgy tekintesék-e az, mint a theologia megtestesítése, vagy mint a keresztyén tanok tudományosabb foglalata? kétséget nem szenved, hogy az nem érthető meg mindenki által. Az csak egy képzett theologus számára való, a ki annak tételeihez és terminusaihoz azoknak valódi értelmét tudja adni. És miért van ez így? Egyszerűen azért, mert az egy theologiai okmány (documentum), vonatkozában egy különös korra. Ez eredménye azon kor sajátlagos észbeli befolyásának, mely hosszú időn húzódott keresztül. Kezdve Augustinustól, átalakítva Kálvin szelleme által, megtámadva a puritanizmusnak kritikai bizonyítékai által; minden lap a gondolkodás nagyon hosszú átalakulásának jelét hordja magán. Kötetekre menő viták vannak egyes frázisokba és paragrafusokba foglalva. Csak az képes valóban olvasni a hitvallást, a ki a keletkezési kornak történelmével és azon befolyásokkal, melyek alatt készült, teljesen ismerős, mert ezek eszközlik annak megérthetését úgy egészben, mint részleteiben. Egy ily okmány átdolgozása és a 19-ik századhoz alkalmazása rendkívüli képzelődésnek tűnik föl előttünk. A hitvallás csak azon korra vonatkozik, a melyben készült, és úgy tekinthető, mint azon kor gondolkodásának történelmi okmánya. Az egyház meghatározhatja hitének tartalmát, hogy mik legyenek a credenda-k, a mint ezt elődeink is tették, de nem kell a régi tiszteletreméltó okmányt bántani, átdolgozni, az új bort régi tömlőkbe önteni. Végül buzdítja a tanulókat komoly tanulmányra. Besszédét nagy tetszéssel fogadták.

VIDÉKI ÉLET.

A küküllői egyházmegyéből.

(Egy pásztor nélküli egyház.)

Az egyház, melyről szólni akarok: a mező-bodoni.

Láttam ez egyházat, jártam templomába, midőn még gyermek voltam, siettem a számos hívővel az Úr házába, hol a közös ének, az ima szárnyain, levette minden földi salakot, emelkedtünk föl a gondviselő atyához.

Nem volt nagyon rég, s mégis oly régen volt. Régen különösen, ha látom a változást, melyet e rövid idő szült ez egyház kebelében.

Akkor számos hívővel mentem a templomba, most

hiába zúg a harang, bekiáltva méla-bús hangjával minden ablakon: jertek imádkozni! Egy-két öreg, egy-két gyermek halad a templomba vezető ösvényen; az botjára támaszkodva, sohajtva, ez fűrgén, vidáman Akkor az összhangzó ének szívet emelő volt, zengett minden ajkon, hittől erősen, most itt-ott hangzik egy-egy hang s lassan némül el, mintha szégyelné magát.

S én Istenem! milyen ez a templom, mely már régiségénél fogva is megérdemelné az ápolást! Fala az idő súlya alatt megrepedezett omlik... bomlik... a kétés szint a téglák pirossága tarkálja. Milyenek azok a padok, melyeken a por foglalta el nagy birodalmát. Milyen az a szószék! Milyen az a chorus!

Nem csoda, ha a hívő átlépve a templom küszöbét, énekes és imakönyvét elfeledi kinyitni; nem csoda, ha a helyett, hogy a lelkész szavára hallgatna, keresné az eget, a bomló falakat bámulja.

Nincs nagyobb bizonyosága a vallási közönynek, az elhanyagolt, üres templomnál.

Menj be akárkinek házába, s egy körültekintés agyadban itéletet szül. Menj be egy templomba, s a mit ott látsz: fűledbe kiáltja a nép hitét.

Szomorú látvány, szomorú itélet!

Hol keressük okát e romlásnak, pusztulásnak? Az okok szálain nem kell nagyon visszamennünk: a hit virágaira hamar ráfutt a hitetlenség hervasztó szele! Nem kell nagyon visszamennünk, sokáig keresnünk, mert úgy hiszem igazat állítok, ha azt mondok, hogy a népnek vezetőre van szüksége, kiben mindnyájának lelke összpontosul, s hol e nincs, az megbomlik, letér az útról, s rohanna halad a pusztulás ölére, honnan vagy a hosszú idő, vagy egy mély, maga is pusztulást okozó rázkodás ragadja ki.

Mező-Bodonban vezető nincs.

Nem akarok a multról szólni, csak a legközelebbi jelent tekinteni; nem az egyház ottani különböző őreiről, nem a felsőbb osztály vallásosságáról, melyek mindannyian lehetnek, s egyszersmind okai is, ha nem is egészben, az elhanyagolt, üres templomnak.

A népnek vezetője: lelkész Mező-Bodonban nincs. A ki volt, közel egy éve, hogy kinaival az ágy szalmáját nyomja, és a kik ki valának rendelve, hogy hetyettesítsék a beteges lelkészt s fentartsák épületes beszédeikkel a hitet: hidegen vették a dolgot; értesülésem szerint megjelent három: a déltői, ugrai és radnothi.

Mindez még pünkösöd előtt történt. Azóta úgy áll a bodoni egyház, mint egy árva gyermek, kiről mindenki megfeledkezett: ruhája szakadozik, s nincs ki varrja; kénytelen más kenyerét enni, — ha kap; a részvétlenség következtében hite megrendül, s nincs ki erősítse; vonaglik, haldoklik, s midőn az urvacsorát óhajtja, hogy föltámaszsa hitét: a kirendelt lelki orvos azt izeni: küldj szekeket, mert nekem lehetne, de nincs. A betegeskedő szomorúan hallgatja. gondolkodik. visszahanyatlak megfásúl. Szekér nem megy, a lelki orvos nem jön, az ur-

vacsora osztás elmarad A beteg betegeskedik, a lelki orvos igazolja magát az esperes előtt, s halad minden a régi süllyedő kerékvágásban.

Mindez pünkösöd előtt történt. Azóta a tanító templomoz, ha van kinek, és temet.

Hova menjünk tovább.

Az egyház és előljárói most kezdenek eszmélni, későre is jobb, mint soha sem, és susogják: jó volna segédlelkészért folyamodni.

Hova menjünk tovább? Miféle okot keressünk még?

A veszélynek gyakran legelső oka, hogy későre érkezik az orvos.

Sietni kell, míg minden veszve nincs.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 48-ik számában Hörk József „Mire van szükségünk?“ feliratú vezércikkében ezt mondja:

Nemzetünk köz-, és magán-élete legközelebb átalakult egészen. A kath. egyház is új életre ébredt, a mint a klerus törekvésében észlelhető az iskolaügy, főleg a nőnevelés, valamint az egyházi élet új szervezése körül is. Nagyszemű mozgalmak indultak meg a prot. egyházban is, akár a reformátusoknak az egység felé irányzott törekvésére, akár az ág. hitvallásúak egyetemes intézkedéseire tekintünk E munkásság az élet jele. És még sem találjuk egyházi életünk terén az egészséges életnek megfelelő jeleket. Ezen állításban nincs ellentmondás, mert élet alatt egy szerves organismusnak összhangzó működését értjük. És ha a magy. prot. egyházat egy élő testnek képzeljük, szomorúan tapasztaljuk, hogy minden egyes tagja nem működik rendszeresen és egyetértően. Egyházi előljáróink megteszik kötelességüket, gondoskodnak az egyház fölvirágzásáról, egyházunk szíve, az egyházi lapok, meleget árasztanak az egyház testébe, de a magyar prot. egyház élete még sem mondható egészséges életnek, mert az egyházközségekben — tisztelet a kivételeknek — az új élet érlüktetése nem látszik. Nem, mert a lelkészek csak hivatalból és nem hivatásból lelkészek. Czikkiró meg van győződve, miszerint, ha a lelkészek egész lélekkel csüngnek hivatásukon, egyházunk élete úgy felvirul, hogy gyönyörűség lesz nézni, De e végre a lelkészek buzgó működésére van szükség. A lelkészek fordúl meg az egyház sorsa. A magyar prot. egyház egész testének működésére van szükség, mert nagy hadjáratra van fölhíva. Az ellenség nagy és hatalmas, fegyverei kitűnők, pénzben és emberben nem szenved hiányt. A magyar prot. egyház e nagy harcra csak úgy vivhatja meg dicsőséggel és győzelmesen, ha nemcsak a vezérek, hanem a közlegények is megteszik kötelességüket mindnyájan, az elsőttől az utolsóig. Erre névve a következő kívántatik meg multhatlanul: 1. A hívek lelki szükségeinek minden oldalú ellátása. 2. A prot. egyház érdekében önfeláldozással működő lapok, vállalatok buzgó támogatása. 3. A prot. tanügy: egyetem, nőnevelés, akadémiák pártolása és főleg 4.

A hivatalos kötelességeknek pontos és hű teljesítése minden tekintetben.

A „Protestáns Hetilap“ „Béke küszöbén“ című vezércikkében Bierbrunner Gusztáv ezt írja:

A „Religio“ idei 23 száma „Kulturharcz és a protestántizmus“ feliratú cikkében minket, protestánsokat halálra váltaknak jelez és a protestántizmus megszűnését csak az idő kérdésének tartja. Ennél fogva egészen természetes volna, ha a protestántizmus ösztönszerűleg a béke küszöbére lépnek. Azonban cikkiró „A béke küszöbén“ felirat alatt világért sem ezen béke-küszöböt érti. Nem, mert minden tárgyilagosság mellett is elborzad lelkünk, ha szemünk elé varázsoljuk azon küszöböt, melyen a békekötés a katolicizmussal lehetséges. Ha a múltat tekintünk, látjuk szegény száműzött vagy a gályán nyomorult halállal kimúlt lekipásztorainkat, mikép emelik intőleg felénk ártatlan jobbukat azon templomokra mutatva, melyeket a senkit sem bántalmazó katolicizmus a prot. egyháztól elragadott. Ha pedig a múlttól elfordulva, egy pillanattig hajlandók vagyunk a békés együttélés lehetőségéről álmodni, felriasztanak hiszékenységből az olyan esetek, minőt a nyitrai püspök vitt véghez az által, hogy egy meghalt prot. atya gyermekeit, az ország törvényének tilalma ellenére, a reversalis alapján erőszakkal a kaath. egyház tagjaivá tette. Úgy vagyunk maggyőződve, hogy a büntető törvénynek a házassági, anyakönyvezetési és interconfessionalis viszonyokra vonatkozó intézkedései által a békeküszöbre jutottunk és az állam gonoszkodni fog, hogy kiváltságos vallásfelekezet hazánkban az országos törvényeket ne ignorolhassa. Ez arra figyelmeztet minket, protestánsokat, hogy az állam, ha bár lassan is, oda törekedik, miszerint határain belül valahára a vallási surlódások megszűnjenek. A jogállam a türelmet akarja létesíteni felekezet és felekezet között. Ami feladatunk az, hogy mind az állam, mind az egyház szemé találja mindig a béke küszöbén a protestántizmust.

GÖNCZI JÁNOSNAK.

(„Temetés sir nélkül“ című cikkére.)

Kedves jó barátom! Régóta nem láttad nevem a lapokban; csendességben éltem, nem zavarta semmi az én boldogságom; nem szoktam civódni; a lapokban itt-ott felmerült kérdések, habár érdekelték, hadd vitassák másokt én bele nem szóltam semmiféle ügybe. Hanem a múlt héten olvastam, a mit irtál; olyan temetésről szólott az irás, a hol nincs a sirnak se hire, se hamva. Halottégetésről. S ennek az eszmének ellensége lettél, főleg az indokból, hogy a szerető szív hozzá szokni nem bír, s kedvesét a földnek könnyebben odaadja. Hadd feleljek erre!

Nem tudom a kérdés minden oldalához mit lehetne szólani? Hanem azt hiszem, hogy a ki tudja, érzi, mit tesz az temetni?! másképp véleményez. Tán mikor te irtad azt a cikket, épen akkor temettem én lelkem boldogságát:

két éves fiacskám. Ott feküdt előttem két napon keresztül, koporsóba téve. Ott fekszik egy hosszú, rémitő hét óta sirjában, a földben. Hiszed-é barátom, bár tudtam, hogy ajka nem fog szólani többé, szemeiből nem fog rám mosolyogni egyetlen sugár sem, puha két kacsója, rózsabimbó arca fagyosabb a jégnél, piczi szivecskéje soha, soha többé földobogni nem fog: még sem tudtam hinni, hogy az a jó gyermek, az az angyal arcú szép kicsi fiúcska, kinek kezét, lábát annyiszor csókoltam, s kire ráborúlva, jéghideg fejről, éjsötét hajából, reszkető kezemmel levágtam egy fűrtöt: meg legyen már balva. S még ma is fölbred lelkemben a kétely: hátha tetszhalott volt?! hátha lenn a sirban csakugyan fölbredt?!

Lásd, nem szólok arról: gyermeknek szülőit, hitvesnek társát, testvérnek párját elveszteni fájóbb? hanem: mindezeknél fájóbb az anyának gyermekét temetni. Hátha a mellett a valót is kétli? s mit mások az első pillanatra látnak, s mit maga is lát, tud, hinni soh se képes?! S mikor eszébe jut, hogy azt a két kezét, melyek oly forrón ölelték át nyakát, azt a rózsza arcot, azt a piros ajkat, azt az égnek minden fényes csillagánál ragyogóbb két szemet megeszik a férgek! undorító férgek! ah! e gondolatra megborzad a lélek! Nem tudok kibékülni ezzel a tudattal; nem tudok az lenni, a minnek kell lennem: bölcsész, lekipásztor Irtózom a sirtól, mely undokká teszi, büszhődten sorvasztja, állathulla módra, azt, mit úgy szerettem: a mosolygó arcot, a gyűgyögő ajkat... Elégették volna? mennyi költészettel szállott volna föl, föl! messzi a magasba, a mérhetlen úrbe! szivemhez a kétség nem férhetne többé; bevégezett tény lenne élete, halála Tűz hozta világra, tűz éltette testét, s most ha egy maroknyi hamú volna csupán az, nem irtóznám tőle, szent talizmánképen hordanám magammal

Óvjon meg az Isten téged ily csapástól!!

Vizakna, decz. 1. 1880.

Sylvester Domokos.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. decz. 4-én.

— **Királyi adomány.** Király ő felsége a kelecsényi ref. egyházközségnek leégett egyházi épületei fölépítésére magán pénztárából a legkegyelmesebben kétszáz forintot méltóztatott adományozni.

— **Jubileum.** Haan Lajos, csabai ev. lelkész, az ismert történettudós, múlt vasárnap érte meg csabai papságának 25-ik évfordulóját. Huszonöt évvel ezelőtt ment Csabára Nagy-Lakról elhunyt atyja, Haan János helyére s azóta folyton lankadatlan buzgalommal munkálkodik. A jubiléusnál a múlt szombaton, azon alkalomból, hogy barátja Szabó Károly kolozsvári egyetemi tanár vendége volt, kis kedélyes társaság gyűlt össze, s dr. Szeberényi Gásztáv superintendens, megemlékezve a 25 éves évfordulóról, meleg szavakban fejezte ki szerencsekívánatait Haan negyedszázados jubileumához.

— **Nemesszivű adományozó.** A következő sorokat vettük: Ifj. b. Vay Miklós, közelebből elhunyt édes anyja emlékére ötezer frtot adományozott az üdvözült által alapított, vagy az általa mig élt, különösen pártolt közhasznú intézeteknek; így nyert tőle a miskolci leány nővelde 500, a táljai óvoda 500, a sárospataki tápintézet 2000, az ottani iskolai kóroda 300, a szépművészeti muzeum 200 frtot stb. Nem lehet, hogy ez alkalommal emlékezetbe ne hozzuk, miként a nevezett báró volt az, ki már husz év előtt indítványozta a domesztikának garasos megadóztatásunk általi létrehozását, a mint hogy azon időtől kezdve háromezer holdnyi birtokáról pontosan is fizeté, fájdalom, utánzás nélkül, a reá eső összeget; bezzeg, ha le nem dorongolják akkor a szűkkeblű szájhősök indítványát, hol lennének már ma!? Miskolcz, 1880 decz. 2. Avasi Pál.

— **Maros-Vásárhelyt** a Kemény Zsigmond-társaság múlt vasárnap tartotta rendes havi ülését, báró Apor Károly elnöklete alatt. Bibari Sándor főiskolai tanár „A Gecse emberszereteti intézetről“ tartott felolvasást, részletesebben ismertette e jótékony alapítványt. Gecse Dániel 1820-ban kétezer váltó frtról szóló alapítványt tett jótékony célra, oly feltétellel, hogy a tőke mindaddig kamatoztassék, mig egy millió váltó frtra nem növekszik, a mi pár évtiz mulva következik be. De az alapítvány jótékony-ságát a ref. főiskola már is élvezzi, mert az alapítvány szabályai értelmében, ötven év már letelvén, a kamatok egy részét az iskola már megkapja. A tőke most már százezer forintot meghalad. Második felolvasó Koncz József tanár volt, ki egy Lupuj vajdáról szóló krónikás éneket mutatott be, melyet tavaly a ferencziek könyvtárában egy könyvtáblában talált. A felolvasások után zártülés volt, melyben br. Apor elnök a társaság működését gátító körülményekre mutatva, beadta lemondását; Toinai Lajos titkár meleg felszólalása után azonban visszavette lemondását, s még egy évre elfogadta az elnökséget. Ezután az eddig működött tisztikart újra megválasztották, s fölvettek néhány tagot, köztük br. Kemény Endrét.

— **Kérelem az iskolai takarékpénztárak érdekében.** Elnökünk Korizmicz László úr ő méltóságának fel-szólításához, melyben kéri, hogy a hazai tantestületek azon tagjai, a kik iskolájuk vagy osztályukban a takarékpénztárt kezelik, nekem alólirottanak időről időre adjanak kimutatást az ügy mezejéről, e kérelmet azzal kívánom pótolni, illetőleg konkréttebbé teni, miszerint pontos nyilvántartás végett sziveskedjenek deczember és márczius kezdetén egyszerűen levelező lapon velem tudatni, hogy az illető iskolájában vagy osztályában hány tanuló takarít és mennyi az egész összeg. Junius hó kezdetével pedig méltóztatassanak a már szokott 6 pontra felelni, t. i. 1) Az iskolának vagy osztálynak neve, jellege. 2) Hány tanulója van? 3) Ezek közül hányan takarítanak? 4) mennyi az egész megtakarított összeg május végével? 5.) mi a kezelő neve, állása? 6.) mily egyéni tapasztalatot nyert a gyakorlatban, mily hatást tesz ez intézmény a tanulókra, a szülőkre; általában jó-e, ajánlható-e ezen intézmény továbbra is vagy nem? — Végül arra is

kérem, méltóztassanak a szóban lévő és nagyszabású intézmény minél szélesebb körben való terjesztésére barátokat, prozelitákat nyerni, boldogult legnagyobb hazánkfia S z é c h e n y i István gróf mondata szerint: Legyünk meggyőződve, hogy köztünk többé kevésbé mindegyik, sőt hazánk minden fia, vérünk mentője, népcsaládunk jótévője, nemzetünk fel-diszitője lehet; s azért töltsé be minden magyar ember helyét hü sáfárilag.“ — Remélem, hogy e nem épen szerénytelen kérésemet az illetők szívesen fogják teljesíteni: hiszen ez is csak édes hazánk szolgálatában és érdekében történik. Budapest, 1880. nov. 25. V e i s z B e r n á t F e r e n c z, mint a nemzetgazdasági egyletnek az iskolai takarékpénztárakat kezelő szakbizottságának elnöke.

— **Abafi Lajos** vállalatából, a „Nemzeti Könyvtárból“ 57—69 füzetek megjelentek. E füzetek Katona József, Csokonai Vitéz Mihály, Dugonics András és Sárosy Gyula műveiből hoznak közleményeket. Újlag is melegen ajánljuk az érdekeltek pártfogásába e nagybecsű vállalatot.

— **Előfizetési felhívás** a „Tanulmányok és nőemancipáció köréből“ című, mintegy 14—16 sűrűn nyomtatott ivre terjedő, Horváth József által irt műre. E munka a legfontosabb társadalmi-kulturális kérdés fejtegetésével foglalkozik, s megérdemli, hogy a művelt osztály nővilága kellő pártfogásában részesítse. Egy példány ára 1 frt 20 kr. Az előfizetést elfogadja Bettelheim testvérek könyvkereskedése (Aradon).

— **A balaton-füredi szeretetház** harmadik értesítőjét, mely 1871. nov. 21-től 1879 végéig szól s az igazgatótanács megpizásából Nagy Áron intézeti igazgató szerkeszt, vettük. A füzet kiterjed az intézet minden mozzanataira. 1879. végéig az intézetben 118 növendék volt nevelve 25 megyéből, s ez év végén még 61 növendék volt. Az 51 kilépett növendék közül 5 tanító, 7 vinczellériskolai tanuló, 4 képzett vinczellér, 2 katona, 3 iparossegéd, 15 iparosinas, 4 bányamunkás stl. Az intézetben 1112 kötetre terjedő könyvtár, 288 taneszköz, 408 db gazdasági eszköz van. Az intézetnek van 3 épülete s minegy 45 hold földje. Az értesítő nemcsak az intézet berendezéséről, hanem a benső életről is teljes képet nyújt.

— **A „Népszerű orvosi tanácsadó“** vagy „házi lexicon az egészséges és beteg emberről“ cz. műből, Mehner Vilmos tevékeny kiadónak ezen közhasznú vállalatából vettük a 3. 4. 5. és 6. sz. füzeteket. Ez újabb füzetek is meggyőznek a munkának nagy fontosságáról, s bizvást mondhatjuk, hogy e jelen könyvnek egyetlen családnál sem volna szabad hiányoznia, a hol tartanak valamit a legnagyobb földi kincsre, az egészségre. E könyv oly egészségügyi kalauz, melyet nem lehet eléggé megbecsülni, különösen pedig oly helyeken, hol rögtöni orvosi segély kéznél nem lévén, e könyv jeles tanácsait követve, részesíthetni a beteget a kellő ápolásban addig is, míg az orvos megérkezik. De nemcsak a betegekre, hanem az egészségesekekre nézve is nagy fontossággal bír ez a könyv, mert ebből megtanulhatják, mint kell az egészséget ápolni és fentartani, hogyan kell a betegségnek elejét venni. A munka igen érthetően van írva, úgy, hogy annak segélyével a mutatkozó kórtünetek-

ből azonnal föl lehet ismerni, többé vagy kevésbé súlyos baj fenyeget-e. Különös súlyt fektet e jeles munka a gyermekek nevelésére, azok betegségeire és gyógyítására, miért is minden lelkiismeretes szülőnek meg kellene azt szerezni. A „Népszerű Orvosi Tanácsadó“ finom papíron, igen diszes kiállítású nagy nyolczadrétű 30 füzetben jelenik meg, melyek mindenike 48 lapot foglal magában. Az egész művet a szöveg közé nyomott 250-nél több művészi kivitelű kép fogja díszíteni, s ezeken kívül külön még 16 ábrás táblázat is adatik hozzá. Kéthetenként jelenik meg egy-egy füzet, melynek ára csak 30 kr. Megrendeléseket elfogad minden könyvkereskedés, könyvkötő és könyvügynök és Mehner Vilmos könyv- és műkiadó Budapesten, IV. kalaputca 6. sz.

A FÖTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek:

1157—1880. Vajda-hunyad-zarándi egyházmegyénkbe kebeleztet brádi papi állomás. Javadalma: az e. község pénztárából — 3 havi előleges részletekben — 500 frt o. é. Megjegyzendő, hogy e fizetés 100 frttal a közöl jövőben növekedik s még tetemesebben fog növekedni akkor, ha a nyugalmazott lelkésznek fizetendő fel fizetés terhe alól e község pénztára felszabadul; vásárvámfa értéke 31 frt 50 kr; 1 hold 1200 □ öl szántó hasznélvezete; lakás nagy kerttel és gazdasági épületekkel, rendes stola: esketés és keresztelés 1—1 frt, temetésért 2—3 frt. — A megválasztott lelkész az egyhm. özv. árva gyámintézetének kötelezett tagja.

Pályázati határnap: december 10-ike. Folyamodványok t. Bartha Lajos esperes aához Tordosra (u. p. Sz.-Város) küldendők

1206—1880. Nagyenyedi egyházmegyénkben a sz.-földvári egyház község papi fizetése — a kántori fizetésen kívül — nem ütven az 500 frtot, az előjáróság kérésére újból köröztetik, mint IV. oszt. egyház.

Pályázati határnap: november utolsó napja. Folyamodványok t. Hegedüs Lajos esperes aához Gerendre (u. p. Gyéres) küldendők.

1226—1880. Küküllői egyházmegyénkben a kutyfalvi tanitói állomás. Javadalma: 83 v. búza; canonica portio I. II. és III. osztályú tagosított szántó és kaszáló 13 h. 328 □ öl; kisajátítási kamat 144 frt, fára 6 frt, a a halglatók hoznak 3 szekér fát és tesznek 6 tenyeres napszámot; tandij 84 kr, van 70 gyermek; halott feletti énekletért 30 kr. — Feltételek: jövedelmének $\frac{1}{6}$ -át beköltözése előtt köteles befizetni a gyámintézeti pénztárba, bekebelezésért 1 frt, a m.-vásárhelyi főiskolának 2 évig, évenként 2 frt.

Pályázati határidő: december 10-ike. Folyamodványok t. Benedek Ferenc esperes aához Haranglára (u. p. D.-Szentmártonban) küldendők,

1228—1880. Görgényi egyházmegyénkben a nagyfűlpesi k.-tanitói állomás. Javadalmi: az egész díj fizető fizet egy kalongya búzát vagy szemül egy vékát, zabot szemül egy vékát; félbérfizető ezeknek felét, egész díj fizető van 54, féldíj fizető 15, fapénz 7 frt 94 kr; szántó föld 13 hold 1117 □ öl, kaszáló 1348 □ öl, a földek egy részét az egyháztagnak mivelik meg; tandijból 16 frt, temetésért használ egy kaszálót.

Pályázati határnap: decz. 11-ike. Folyamodványok n. t. Benkő János esperes aához M.-Péterlaka (u. p. Sz.-Rógen) küldendők.

Kolozsvártt, 1880. nov. 12-én.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutcza 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Vallomásunk. Bierbrunner Gusztáv. — Az er-
kölcsei nevelés természetszerű útja. (Nagy Lajos n.-enyedi ref. ta-
nár székfoglaló beszéde.) (Folytatás.) — Az áll. ig tanács ülései-
ből r. t. — Egyházi lapszemle — Különfélék. — Körösvények.

VALLOMÁSUNK.

Ó.-Kér, decz. hó 1880.

Raumer Károly „Sancti Augustini Con-
fessiones libri tredecim“ czimű műve bevezetésé-
ben, többek közt, ezt mondja: „Csak a múlt században
jelent meg két mű, mely visszamatott Augustinus köny-
vére, ugyanis: Hamann vallomásai és Rousseau con-
fessioi. Augustinus confessioi élesebb világosságban fog-
nak kiemelkedni, ha azt, mit ő saját munkájáról mond,
párhuzamba tesszük azzal, mit amazok maguk könyveiről
mondanak.

Rousseau művét emigy vezeti be: „Valami hallat-
lanhoz fogtam, minek kivitele nem fog utánzóra találni.
Nememnek egy embert a természet teljes igazságában
akarak bemutatni, és ez az ember magam vagyok. Én
egyedül. Érzem szívemet és ismerem az embereket. Én
nem úgy vagyok teremtve, mint azoknak egyike, kiket
láttam; én hinni merem, hogy más tulajdonságaim van-
nak, mint akárki másnak a földön. Ha nem vagyok jobb
a többinél, úgy legalább más vagyok. Hogy helyesen vagy
helytelenül tette-e a természet, midőn a formát, melyben
képződtem, széttörte, erről itélni csak akkor lehet, ha
könyvem végig olvastatott. Szóljon meg az ítéltnapkürt-
je bármikor is, én el fogok jönni és könyvemmel kezem-
ben oda állok a legfőbb bíró színe elé. Fenhargon ezt
fogom mondani: nézd, ezt én tettem, ezt én gondoltam,
ez én voltam. Ugyanazon leplezetlenséggel elmondtam ma-
gamról a jót és a rosztat. A rosztat semmit sem hallgat-
tam el, a jóhoz semmit sem tettem hozzá, és ha netalán
valami lényegtelen kidiszítést alkalmaztam, úgy ezt egye-
dül emlékezetem véletlen hégagának kitöltése végett tet-
tem; lehet ugyan, hogy olykor valamit tévesen igaznak
tartottam, midőn tudtam, hogy az valóban igaz lehetett,
soha sem olyasmit, miről meg voltam győződve, hogy ha-
mis. Egészen olyannak mutattam magamat, a milyen

voltam, gyalázatos és alávalónak, ha az voltam; jónak,
nagylelkűnek és fenségesnek, midőn az valék. Feltártam
bensőmet úgy, a mint te magad azt láttad, örökkévaló
lény; gyűtsd össze körüllem embertársaim megszámlál-
hatlan sokaságát, hadd hallja meg vallomásaimat, hadd
sohajtozzon méltatlanságom, hadd piruljon nyemorúságom
felett. Hadd tárja fel maga részéről mindegyik közülök
ugyanoly őszinteséggel szívét trónod számlójánál és ak-
kor, bár egyetlen egy is, ha meri, szóljon hozzád: én
jobb voltam, mint ez az ember.“

Egészen más és mély alapjában Augustinuséval azo-
nos nyelvezeten szól Hamann „Gedenken über
meinen Lebenslauf“ czimű művében. „Könyvemben—
így szól — Istennel és önmagammal beszélek. Istent
életemre vonatkozólag igazságosnak bizonyítottam be, ma-
gamat pedig bevádoítam, elárultam, felfedeztem, mindent
az egyedüli jó Isten dicsőségére. Fiam, add nekem szí-
vedet! It van, Istenem! Te kérted, bármily vak, kemény,
sziklás, elferdített és megrögzött is volt. Tisztítsd meg,
teremtsd újból és engedd, hogy jó szellemed műhelye le-
gyen. Oly gyakran ámitott engem, mig kezemben volt,
hogy nem akarom többé enyémnek ismerni. Leviathan az,
melyet csak te fékezhetsz, a te bevonulásod következtében
békét, vigaszt és boldogságot fog élvezni.

Hasonlóképp beszél Augustinus: „A ki igazságot ese-
lekszik, világosságra jön. Én ezt vallva, szívemben előt-
ted, könyvemben számos tanú előtt akarom tenni. Előt-
ted pedig, oh uram, kinek szeme előtt az emberi szív
mélysége fel van tárva, mi lehetne én bennem elrejtve,
ha nem is akarnám neked bevallani. Most pedig, midőn
rajtam való teiszésemet elvesztettem, te tündökölsz előt-
tem nyájas világosságban, és tőlem szeretve és óhajtvá
vagy annyira, hogy magam előtt pirulok, magamat meg-
vetem, téged választva, sem magamnak, sem tenéked tet-
szeni nem kívánok, ha csak nem kegyelmed által
Mily gyümölcsöt fog az most már hozni, oh uram, ki
előtt lelkiismeretem naponta meggyón, ha szíved jelenlé-
tében az embereknek is bevallom, milyen voltam és vagyok
jelenleg? Hajlandók lesznek-e nekem szerencsét kívánni,
ha hallják, mily közel jutottam hozzád kegyelmed által?
vagy készek lesznek-e érettem imádkozni, ha tudomásukra
jön, mennyire visszatart engem tőled földi nehézségem?

Ily nézetűeknek feltárom bensőmet A testvéri lelkület szeresse rajtam, mit te neki szeretetre méltónak, sajnálja rajtam, mit te neki sajnálatra méltónak fogsz jelezni A mi rajtam jó, az a te műved és ajándékod, mi rossz, az saját bűnöm és tőled reám szabott igazságos büntetésem. Te pedig, oh uram, könyörülj rajtam nagy irgalmasságod szerint szent nevedért; ne szakítsd félbe, mit bennem kezdél; végezd be, mi bennem még tökéletlen!”

Mit akarok ezekkel? Talán egyházunk fejének, Krisztusnak való adventi bemutatásunk mintái legyenek emez idézések? Hiszen első pillanatra nyilvánvaló, hogy protestáns érzületünk tiltja, oly vallomással lépni az úr saine elé, mint Rousseau teszi. Ily gőgös beszéd legfeljebb az egyedül idvezítő egyház valamelyik elbizakodott tagjának meggonnolatlan ajkairól lebbenhet el, mert ott a keresztyénség lényegét az infalibilitás, az üdvözülésnek feltételét a jó es lekedetek képezik. Ha tehát nálunk, protestánsoknál a beszámolásra, a vallomástételre kerülne a sor, akaratlanul azon kérdés merülne föl, hajlandók volnánk-e protestáns hivatásunk teljesítéséről oly leplezetlenül meggyónni, mint Augustinus vagy Hamann ezt földi pályafutásokról tették?

Ha a történelmi szárnyain visszasietünk elfogulatlan gondolkodással a hitjavítók korába, azon kétségbevonhatlan igazságra akadunk, miszerint a reformatio azt akarta, hogy a keresztyén ember szabadditassék fel a vallási élet terén minden opus operatum alól és imádja Istenét lélekben és igazságban, hogy távolittassék el az egyházból a látható fejszarnoksága és helyezettessék vissza a régi szent jogába az Isten és az emberek közti egyedüli közbenjáró a Krisztus, hogy juttassék diadalra az egyedül igazi vallás, az Isten és felebarát iránti tiszta szeretének vallása.“

A mit pedig a reformátorok a keresztyén egyház számára követeltek, azt a honfiak Németországban úgy, mint Svájcban — az állam számára is kívánták. Calvin és Zwingli, Luther és Hutten nemcsak a hit, hanem általában a szabadság hőseinek tekintettek kortársaik részéről; a reformatort is úgy fogta fel az akkori nemzedék, mint határozott oppositio minden szellemi nyomás és kényszer ellen. Magától értetik, miszerint, ha a reformatio hívei vállalva az érintett magasztos célok elérése után törekedtek volna, nemcsak maga a protestantismus, hanem az államok szervezetei is sokkal fejlettebb alakot öltöttek volna, és hivatásunk teljesítéséről szóló vallomásunk örömteljes, lélekemelő és dicső lehetne.

Nem lehet az? Egyenes válasz helyett egy pár történelmi példát említünk fel, melyből — fájdalom — az tűnik ki, miszerint a protestánsok minden szenvedett sanyaruságok mellett mind e napig sem tették magukévá azon igazságot, mely szerint: „Concordia parvaeres crescunt, discordia dilabuntur.“ Midőn 1817-ben a reformá-

tio három százados évfordulója Németországban ünnepeltett, minden nemesérelmű protestáns azon várakozásban ringatózott, hogy a háromszáz év folytán szünetnélkül előrehaladó tudomány eltörölte azon formai különbségeket, melyek a protestantismust több felekezetre osztották, s hogy ez érintett ünnep legalkalmasabb időpont az általános egyesülésre. Meg is történt a kísérlet és kezdeményezés. III-ik Frigyes Vilmos, porosz király 1817 év május 2-án Sack püspök és Hanstein preposthoz a következő felszólítást intézte a prot. hitfelekezetek egyesítése érdekében: „Elvárok önöktől oly indítványokat, miképen lehetne a két, oly igen csekély mértékben egymástól eltérő hitfelekezet egyesülését legkönnyebben és legzélyszerűbben eszközölni.“ Alkalmasint a király is, mint számtalan más, azon véleményben volt, hogy emez egyesülés nagyon könnyen megvalósítható. Annál inkább, mert köztudomású dolog volt, hogy a racionalistikus időszakban igen ritka volt oly lutheránus, ki Krisztusnak az urvacsorában való testi jelenlétét erősen és tagíthatlanúl hitt; viszont a reformátusok között is vajmi kevés hívő találtatott, ki a praedestinatio minden consequentiám lelke egész érzületével csüngött volna.

Azonban a mi az elméletben keresztülvihetőnek látszott, gyakorlatban számtalan, gyakran nem sejtett, akadályokba ütközött. Alig, hogy hosszas tanácskozások után 1821 és a következő években az egyesülés külsőleg is létesült volt, az új Agenda differentiák tüzet kedélyekben megint lángra élesztette. A reformátusok sokkal több lutheránus ceremóniát találtak abba felvéve, mint a mennyt puritán irányuk elűrhették volna; a lutheránusok meg ama kis mértékű calvinismuson is, mi benne foglaltatott, fellette megbetránkoztak.

Nyilvánvaló, hogy a hit meggyőződését tisztelni tartozunk még akkor is, ha külsőségekhez ragaszkodik. Mégis tudok egy biztos adatot, mely nehézségek legmélyebb okát tünteti fel. Raguna, Anhalt hercegség egyik városában a lelkész, kinek lutheránus hívei többsége nem akart az új Agenda alapján részesülni az urvacsorában, hanem így czélból a szomszéd faluba ment, hol még a régi imák szokásában voltak, azt mondta egy szegény tanulóknak, hogy ő neki most a vallástánításért járó díját nem engedheti el mert urvacsorai offertorium a fenforgó viszonyoknál fogva alig teszen valami 10 garast, holott az előtt pár tallérra rugott volt fel.

A nem egyesülhetőség, a türelmetlenség ezen mély, magasabb szempontból oly csekélynek látszó, de a gyakorlati életben oly óriási hatalmat kifejtő ok ma sem tűnt el ott, hol a subjectiv „lenni vagy nem lenni“ kérdése is érdekelve van a változás létesítésénél. Jelenleg is van Németországban, jelesen Berlinben, számos eset, mely bizonyítja, hogy a hitfelekezeti türelmetlenség nem annyira a hithűségéből, mint a hatalom megőrzés után való törekvésből ered. Ha például a főconsistorium Hasenclever, badenweili, Werner, gubeni és Kühn, Schleswig-Holsteinből való papokat colloquiumra, azaz hitbiróság elébe idézi, ez nem csupán annak a jele, hogy az illetők a meg-

kivántató orthodox hitmértéket meg nem ütök, hanem annak a biztos tanúsága is, miszerint egynémely egyház nem a főconsistorium tanácsa, hanem saját lelki sugalata szerint kívánja lelkészét megválasztani.

Werner igen talpraesetten arra figyelmezteti ezen urakat, hogy tudományosság és hit, dogma és jámborság igen távol fekszenek egymástól. Az, mit a hívő lelkek az Isten házában keresnek, nem speculatio, tudományos szíharczok vagy theologumenok, hanem vallás, kereszténység, a szellem megvilágosítása és béke Jézusban és Istenben. Azt tartja, hogy az éheznek az élet kenyerét, a szomjazónak az élet vizét kell nyújtani. Hogy eme kenyér és viznek mik az alkotórészei, ez theoretikus foglalkozásuk legyen azoknak, kiknek képességük van hozzá és arra való idővel rendelkeznek.

Schweitzer is az ő „Die christliche Glaubenslehre“ czimű művében, midőn a hittani nehézségeket eltávolítani akarja, azt állítja, hogy: „A symbolico-traditionalis dogmatika későbbi keletkezésű és a prot. egyház szükségének maradandólag meg nem felelhet, mert mind a bibliai, mind a reformációi korszak minden dogmatól idegenkedett és soha sem törekedett dogmatikát létesíteni. Át kell tehát vezetni a dogmatikai kereszténységet az erkölcs-történelmi kereszténységbe.

Ez ama pont, melyre lépve a protestantismus küldetésének legfőbb célját elérheti. A történelem azt mutatja, hogy a törekvés legnagyobb szétágazottságunk mellett szól. Mi, magyarországi protestánsok ugyan nem vivünk dogmatikai harcokat, de évi közgazgatási összejöveteleink mégis élénken éreztetik velünk, hogy mihelyt valódi egyesülésre kerülne az ügy, mi sem maradnánk megkímélve eme harcok keserűségétől.

Ez az, mi csekélységemnek fáj, mert lelkemnek nincs forróbb óhajta, mint az, hogy valahára jöjjen el az az idő, midőn a protestánsok egyek lehetnek Krisztus szellemében. Azt hiszem, az óhajlás nem megvetendő. Minden pillanat, mely annak megvalósításához közelebb nem vezet minket, kárunkra van. Ismét — rövid idő múlva — egy év zajlik le az örökkévalóság tengerébe, visszahozhatatlanul. Ha a búcsú-óra ütend, mi lesz jutalmunk protestáns kötelességeink teljesítéséről? Zászlóinkra ezt írjuk fel: „A betű megöl; a szellem az, mi meg eleveníti!“ Úgy jártunk-e el?

Bizonyos, — ha őszinték akarunk lenni, — hogy alázattal állunk meg az úr színe előtt, és Augustinussal ezt fogjuk vallani: „A mi bennem jó, az a te műved és ajándékod; a mi rossz, az saját bűnöm és tőled reám szabott igazságos büntetésem. Te pedig, oh uram! könyörülj rajtam nagy irgalmasságod szerint szent nevedért; ne szakítsd félbe, mit bennem kezdél; végezd be, mi bennem még tökéletlen.“

Bierbrunner Gusztáv.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.

(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)

(Folytatás.)

Tettekre ösztönöz bennünket, és így erkölcsi magaviseletünknek is nevezetes mótorra még a másokat felülmúlás, mások felett kitűnés, vagy legalább az önmagunkat másokkal egyenlően érvényesítés vágya is. Ez a vetélkedés vágya, vagyis a becsvágy, mely nem elégszik meg sem a felmutatott példa utánzását mintegy öntudatlanul is kíséző kellemes érzéssel, sem a helyeseltetés nyomán támadó gyönyörrel, sem azon jóleső gondolattal, hogy mások jó véleményét táplálnak fölőle. A becsvágnak ennél több kell. A kedvező véleményt ugyanis kiválólag igényli a maga számára, a mennyiben ezt majd csak kevesekkel együtt, majd meg valamennyinek kizárásával egyedül hajlandó élvezni.

Ezen ösztönrugó hatása működni kezd már a kisded korban, fokozódik az első és második ifjú korban, sőt érvényesül később is, némely esetekben az egész életen keresztül. Kétégtelen ugyan, hogy a gyermek és ifjú korban főleg a testi erő és ügyesség kifejtése, meg az értelmi tevékenység azon tér, melyen annyira szembeálló ezen ösztönrugónak hatása, de azért — ha kellő éberséggel figyelünk a gyermekek és ifjak lelki életének nyilvánulásaira — a tulajdonképeni erkölcsi magaviselet körébe tartozó tetteknél is észrevehetjük és tapasztalhatjuk annak ezen téren már csendesebb és zajtalanabb természetű működését.

A nevelés ezt a rugót is tartozik szintűgy hasznosítani.

Érzelmi természetünket leginkább érdeklő ösztönrugók azonban, s éppen ezért általában rendkívüli hatásúak, és úgy az iskolában, mint a családi körben leginkább alkalmazottak a jutalom és büntetés, illetőleg a jutalom reménye és a büntetéstől való félelem.

Széles értelemben a megelégedés vagy elégedetlenség a kedvező vagy kedvezőtlen vélemény és a becsvágy méltánylása is úgy takinthatók kétségkívül, mint valamely jó vagy rossz magaviselet jutalmai, s illetőleg büntetései, szorosabb értelemben azonban a jutalmak és büntetések alatt csak azon dolgokat értjük, melyek mint a cselekedeteket kíséző következmények, az egyénnek vagy egyenesen csak testi életére hatnak gyönyörrel vagy fájdalommal, vagy pedig összes lényé helyzetét változtatják az illető társaság tagjaival szemben kényelmessé vagy kényelmetlenné, haszonnal vagy kárral járóvá.

Mind a jutalom, mind a büntetés vagy természetes lehet vagy mesterséges. Természetes azon jutalom, mely valamely cselekedet következményéül a természet rendje és törvényei szerint lép föl. Ilyen természetes jutalma, s illetőleg büntetése a szivességtétel tanúsításának a viszonzott szivességtétel és a szivességtétel megtagadásának a viszonzott megtagadás; az igazmondásnak a bizalom és hitel, a hazugságnak a bizalmatlanság; az idegen jog tiszteletének a

becsület és a tisztelet hiányának a becstelenség. Mesterséges ellenben az olyan jutalom és büntetés, melylyel a szülő vagy tanító a természetes jutalom és büntetés hatását vagy egészen helyettesíti, vagy csupán fokozni kívánja; amott tehát a szülő vagy tanító a természeti rend személyese, itt pedig együttműködő társa gyanánt lép fel. Mesterséges jutalom, s illetőleg büntetés lenne p. o. az, ha a gyermeket pontosságáért, tanúsított szivességéért valamely kedves ajándékban, az ellenkezőkért pedig feddésben, sőt testi fenytésben részesítenők.

Rátérek már az ösztönrugók alkalmazásának módjára.

Mind a családi, mind az iskolai erkölcsi nevelésnek sikere és jelleme kizárólag az alkalmazásba vett ösztönrugók természetétől és az alkalmazás módjától függ. Mert először az erkölcsiség alapját a szoktatás által hajlamokká vagy ellenszenvekké erősített érzelmekben csakis az által vethetjük meg kellő időben és biztos szilárdsággal, ha koronként egy-egy rugót hozunk működésbe; másodsorugyan csak bizonyos ösztönrugók segítségével lehetséges beavatnunk a gyermeket ilyen vagy amolyan magaviseletének természetébe, és így csakis általok készíthetjük elő a gyermek értelmét az erkölcsi oktatás számára is; végre harmadszor: magok az ösztönrugók természetes ereje is — általában — növekedik a koronkénti alkalmazás folytán és hatástalan marad, ha egyáltalában nem alkalmazzuk, azonban éppen nem mindegy, mikor és hogyan alkalmazzuk még a különben tapasztalat által jónak igazolt ösztönrugókat is, mert először: minden életkornak megvan a maga természetéhez illő ösztönrugója, mely túlnyomólag csakis abban a korban képes ugyan nagy erkölcsi hatással lenni, de az egyéniségek testi-lelki szervezetéhez képest nagyon is különböző mértékben; továbbá némely ösztönrugónak felettebb gyakori és erős alkalmazása — ugyancsak a növendék egyéni sajátosságából kifolyólag — nem hogy nevelné a rugónak természetes erejét, sőt még csökkenti és hatástalanná teszi, vagy ellenkezőleg azt (t. i. az ösztönrugót), a minek a gyermek erkölcsi nevelésénél csak pusztá eszközzül kellene szolgálnia, egyenesen czéllá, a növendék erkölcsi tevékenységének nyílt czéljává változtathatná.

Ennyire elhatározólag folyván be a nevelés sikerére és erkölcsiségünk jellemére az ösztönrugók, nagyon is végtelen hibát követnénk el, ha alkalmas ösztönrugókról egyáltalában nem gondoskudnánk, vagy azok működését czélszerűen szabályozni nem akarnók. Mert hiszen a gyermeknek, akár vesszük őt számba, akár nem, a mint testi erői növekednek, okvetetlenül kell cselekednie részint primitív ösztönei, részint már kialakult érzelmeinél fogva bizonyos gyönyör vagy fájdalom hatása alatt; és így minden olyan dolog, mely gyönyörrel tölti el, vagy melyhez a gyönyör gondolata hozzá fűződhetik, megannyi ösztönrugóvá lesz a gyermekre nézve. Bizonyos ösztönrugók tehát minden körülmények között érvényesítik a maguk hatását; még pedig minél korlátlanabb a szabadság, melyben a gyermek részesül, annál többfélék és változatosabbak magok az ösz-

tönrugók is, melyek között kétségtelenül lesznek ugyan jók is, de lenni fognak bizonyára elégséges számmal olyanok is, melyek a gyermek tevékenységét csak helytelen irányba fogják ösztönözni. S mert az ösztönrugók ereje minden pillanatban szabadon érvényesülhet, az ösztönök és érzelmek mindegyre tettekbe változhatnak: ennek következtében rendre-rendre mind erősebb rossz hajlamok állanak elő, s mind nagyobb erőre kapnak magok a rugók is, elannyira, hogy a rossz hajlamok és az illető ösztönrugók erejével megküzdeni az iskolának csaknem lehetlenné válik, nem ritka esetekben pedig érvényesülni fog az illető ösztönrugók ereje az egész életen keresztül. Vegyük ehhez még azt, hogy a gyermek az ösztönrugók korlátlan működése mellett még a cselekedetek valódi természetét is sokkal később látja be; és ha némely esetekben be is látja s helyes fel fogáshoz jut, az is csupán a véletlennek, a körülmények szerencsés összetalálkozásának köszönhető; a legtöbb esetben pedig — minden úgy látszó önállóság és eredetiség mellett is — egész ítélőtehetsége, vagy az éretlenség, vagy a ferdeség kétségtelen jeleit fogja feltüntetni. Ilyen nevelés szüli a röpké és ingatag jellemű ifjakat és embereket, kiknél egyik percben nemes érzelmekkel, szép hajlamokkal találkozunk, s a következőben már az ellenkezőkről kell tanuskodnunk; kik a jó szót és értelmes beszédet megértik és el is fogadják, de ez csak addig tart, míg az értelmes beszéd hatását valamelyik ösztönrugók ereje meg nem semmisíti, a mi különben nem is kerül nagy munkájába az erős ösztönrugóknak. Ez szüli továbbá a zárkózott jellemeket is, kik az erős hajlamok és ösztönrugók hatása alatt azoknak ellentmondani képtelenek lévén, az értelmes beszéddel szemben, noha megértik, vagy csak látszólagos alkalmazkodást, vagy pusztá közönyösséget tanúsítanak. Ez szüli végre igen sokszor még a makacs, megátalkodott jellemeket is, kik a jó szót még érteni sem akarják, az ellen most nyíltan, majd csak önmagukban ugyan, de azért a hajlamok és ösztönrugók teljes erejével tiltakoznak.

Éppen nem közönséges dolog tehát, minő rugók hatására cselekszik a gyermek?

A nevelésnek, ha több akar lenni a száraz-dajkai mesterségné, legfőbb feladatai közé tartozik szoros birálat alá venni a különböző ösztönrugókat, s közülök csak olyanoknak és olyan mértékben engedni tért, a melyek és a minő mértékben a növendék jó érzelmeinek erősödését s erkölcsi tökéletesedését előmozdítani képesek és később is, mint az ismételt alkalmaztatás folytán már állandósult erőket, az érettkorú ember tevékenységére is általában csak jótékony hatással lehetnek.

Ilyenek a fennebb elősorolt ösztönrugók.

Ennyivel azonban nem elégedhetünk meg, mert jó eszközzel is lehet rosszul banni, jó ösztönrugókat is lehet rosszul alkalmazni.

Tudnunk kell tehát és tudnia kell minden nevelőnek, hogyan alkalmazhatók czél- és okszerűen a fennebbi ösztönrugók?

Tárgyam kerete és a magam elé tűzött czél nem en-

gedik, hogy ezen nagyfontosságú kérdésre vonatkozólag, mely erkölcsi nevelésünknek valóságos Achilles-sarka, részletekbe bocsátkozzam. Szoritkozom tehát csupán az irányadó eszmékre.

Hol egyszerű, kevésbé erős ösztönrugókkal boldogulunk, ott ne alkalmazzunk erősebbeket, annival kevésbé alkalmazzuk a legerősebbeket. Ezt nemcsak a növendék erkölcsi érdeke kívánja, hanem saját nevelői munkásságunk megkönnyítése is, mert ezen erőkimelés által tartalékerőt helyezünk készletbe a jövő eshetőségek számára, a mivel épen nem rendelkezhetnénk, ha a hatásosabb rugók erejét jó előre mind felhasználtuk volna, és mint a rossz hadvezérnek, ki tartaléksapatokról nem gondoskodott, nekünk is szégyenkedve kellene visszavonulót fuvatnunk.

A kevésbé erős ösztönrugó mellett maradjunk meg mindaddig, míg azzal csak hatni tudunk. De ha az szolgálatát végkép megtagadta volna, menjünk át az erősebbre, azután a még erősebbre, és így sorban haladva; csak utolsó esetben folyamodjunk a legerősebb rugóhoz. A jóra való mesterember nem löki sutba szerszámát, ha egyszer-kétszer használta, hanem addig használja, a míg csak használhatja. Nekünk is így kell bánnunk az ösztönrugókkal, mint nevelési eszközökkel.

Ezen irányadó eszmék egybefoglalása a következő harmadik szabályt adja: Az ösztönrugók alkalmazásában tartuk meg a fokozatosságot!

Hadd illusztráljuk ezen három szabályt a következőkkel: Legegyszerűbb ösztönrugók a példa és megelégedés, vagy elégedetlenség a gyermek magaviseletével. A míg tehát ezekkel boldogulhatunk, erősebbhez folyamodnunk nem szabad, annival inkább, mert magának a megelégedésnek vagy elégedetlenségnek is megvannak a magok fokozatai, a mennyiben elégedetlenségünknek vagy megelégedésünknek most egyszerűbb, enyhébb, majd fokozatosan mind erősebb, meg erősebb modorban adhatunk kifejezést. Ezeknél hatásosabb rugók már másoknak, vagy épen egy egész társaságnak kedvező vagy kedvezőtlen véleménynyilvánítása. Itt is azonban a fokozatosságnak egész sorozata alkalmazható. Egy ember véleménye nem oly erős hatású általában, mint kettőé vagy háromé, vagy épen sokaké; aztán egyesek véleménye között is vannak különbségek, mert a gyermek is egyik ember kedvező vagy kedvezőtlen vélekedésére sokkal többet ad, mint egy másikéra, vagy harmadikéra; végre a véleménynyilvánítás történhetik most enyhébb, majd erősebb, majd meg igen erős módon, úgy egyesek, mint többek részéről. Még erősebb ösztönrugó, a hol t. i. már felébredett a becsvágy. Fokozatok ennél is lehetségesek, a mennyiben a növendék becsvágyát most egyszerűen méltányoljuk, majd meg mind nyomatékosabban vesszük figyelembe. Nagyon erős ösztönrugók végre a jutalmak és büntetések; a legerősebbek általában a büntetések. Ezeknél, s főleg a mesterséges jutalmaknál és büntetéseknel a fokozatoknak még hosszabb sorozata alkalmazható. A jutalmaknál p. o. ott van a jutalomnak szóval való előlegezése: az ígéret, s ezt követhetik sorban mindazon dolgok, melyekre

a gyermek vágyik, melyekben gyönyörűségét találja. A büntetéseknel pedig ott van a figyelmeztetés, megintés, fenyegetés, megfeddés és a tulajdonképeni büntetésnek sokféle szere-módja.

Mint ezekből kitetszik, a nevelő rendelkezése alatt elég bő készlete áll az alkalmazható ösztönrugóknak. És mégis a legtöbb nevelő igen hamar kifogy az eszközökből. Minek két oka van főleg. Egyik ok a gondatlan kényelmesség, a mennyiben nem veszik magoknak azt a fáradtságot, sőt restelik utánagondolni, ha vajjon nem volna-e lehetséges a kevésbé erős ösztönrugót, mielőtt az erősebbhez folyamodnánk, valami módon nyomatékosabbá tenni, és e miatt — még ha különben meg is tartanak a fokozatosságot a rugók főfajai között — igen hamar túladsz az egyes ösztönrugókon, mondhatnók, csaknem lovagolva sietnek a legerősebbekhez. Másik ok a többé-kevésbé szenvedélyes türelmetlenség. A gyermek magaviselete hamar kihozza őket sodrúkból, vagy azért, mert nem elégti ki az elért eredmény, vagy mert — a mint vélik — a gyermek mindig útközben áll, lábatlankodik, miatta nem intézhetik házi dolgaikat, még csak nem is fogadhatják illő módon a kedves látogatókat (persze, mert ezek mind sokkal életbevágóbb dolgok, mint a gyermek erkölcsi érdeke), és ezen türelmetlenségek folytán előkapják és alkalmazzák természetesen a legerősebb ösztönrugókat, — még pedig vérmérsékletök vagy pillanatnyi kedélyhangulatuk és szeszélyeik szerint állandóan vagy váltogatva, majd az öröm és gyönyörrel, majd a fájdalommal és szenvedéssel járókat.

(Folytatása következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS ÜLÉSEIBŐL.

I.

A decz. 5-diki n. gyűlésből.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, b. Bánfi D Lészai F., Incze M., Gyarmathy M., dr. Kolozsvári S., dr. Jenei V., Szász B., Deák J., Szabó Á., Bodor A.

Az elnöki ellátott ügyek bejelentetvén és tudomásul vétetvén:

Az elnök jelentésére szabályszerű utalvány adatik 180 frtról, az elnök ideiglenes utalványa kicserélésével, dr. Kolozsvári S. és Szász Béla pörös ügyben tett budapesti útjára.

Főt. Nagy P. úr távozván, az elnöki széket Incze M. legidősb ig. tanácsos foglalja el.

A papolczi papválasztás ügyében az egyházkerületi közgyűlés rendeletével az ig. tanács intézkedésre lévén utasítva: a Csia Albert algondnok és Demeter Sámuel egyházmegyei jegyző által a helyszínén végrehajtott vizsgálat nyomán kitűnt, hogy ama papválasztáshoz f. é. febr. 12-dikén megválasztott candidáló biztosok szabályszerűen ki nem hir-

detett egyházközségi ülésben választottak meg, mihez képest e választás megsemmisítettén, az esperes útasítottott, hogy a szabály szerint megtartandó községi gyűlésben válasszasson új cand. biztosokat, s a papválasztást szabályszerűen jártassa le. Miután ez ügyben a főt. püspök úr is intézkedett, e határozatról és indokairól a főt. úr is értesítettik átiratilag.

A n.-enyedi volt erdősz, Kovács Gyula számadásai, az összes megjegyzésekkel és feleletekkel s az előjáróság ide vonatkozó határozatával együtt végellátás végett a közgyűlés elé terjesztetik, útasítottván az előjáróság, hogy a kebeléből további vizsgálatok megtételére kiküldött bizottság munkálatát is terjeszse ide, hogy az is a közgyűlés elé legyen terjeszthető.

Főt. Nagy P. úr elfoglalván az elnöki széket: a n.-enyedi tanoda ideiglenes ügyvédjével a jövő évi egyházkerületi közgyűlésig kötendő szerződés jogügyi bizottság javaslata alapján megállapítatik, az új ügyvédnek a közgyűlés határozatáig, havi 50 frt és 4—4 köbméter fa munkadíj szabattván meg, megállapítatván egyszersmind a szerződési viszonyból származó kölcsönös kötelezettségek is.

II.

A d e c z. 8-iki r. ülésből.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, br. Bánffy Dániel, Incze Mihály, Szász Béla, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Bodor Antal.

A moldva-oláhországi missionarius ajánlattal terjeszti föl Kelemen Ferencz plojesti énekvezér-tanító segély iránti kérését: 60 frt segély utalványoztatik, ígéret tétetvén, hogy rendes fizetése föl fog emeltetni, mihelyt a missio-alap ügye rendezve lesz.

Az enyedi esperes jelentvén, hogy az istvánházi bedült templom alatt egy kriptában bárom kopor. találtattott, melyeket a szájhagyomány Bánffy és Zeyk hamvaknak állit: sürgős kérdés intéztetik Zeyk K. főgondnok urhoz, ha kívánna-e a nevezett családok e koporsókra nézve intézkedni, vagy pedig a köztemetőbe helyeztessenek é le?

A fogarasi vásárvám haszonbérleti szerződése, némi módosítással, helybenhagyatik.

Az m.-fráti egyházközség benmaradott 82 frtnyi intercalaréja, a paplak sürgős kiigazítására, kivételesen kiáltatik.

A n.-enyedi főtanoda javaslatára Finna István volt pénztárnoknak számadásai beadására ez év végéig időhaladék adatik.

A tasnádi egyhk. kölcsön-folyamodványa kiadatik véleményezésre a jogügyi bizottságnak, az ez ügyben több egyháztagnál benyújtott panaszos tiltakozás, felelet végett közöltetik az esperes útján, az egyhközséggel.

A szászvárosi egyhk. szerződésre kívánván az állammal lépni, hogy az állam az egyház épületében felső leány-

iskolával kapcsolatos elemi leány-iskolát tartson: az előleges egyezkedésre az engedély megadatik, a szerződés az egyh. főhatóság helybenhagyása alá terjesztendő, a vallás-tanítást az áll. iskolában a felekezeti papok végezvén.

Egy ötezer frtos kölcsönkérő folyamodványával elutasítottatik.

A m.-vásárhelyi tanoda által követelése fejében árve-rezésen megvásárolt urmösi jószágának nyilvános árve-sen leendő eladása megengedtetik.

A hadadi egyház Kondor Endre volt papjával folytatott fölbebeszési ügyében további fölvilágosítás adására útasítottatik.

A czegei egyhk. adóhátrálékának kifizetése, egy papirja árából, elrendeltetvén, jogügyi bizottság véleményadásra hivatik föl, ha polgári vagy pedig hűnügyi pör indítandó-e a volt számadó gondnok ellen, miután megvizsgált számadásai szerint az egyh. pénzeit vagy visszatartotta, vagy elsajátította.

A moldva-oláhországi missionarius a missio területén házassági (1-ső és 2-od fokú) törvényszék alakítását javasolván: az ügy áttétetik a házassági főtörvényszékhez, hogy véleményével legyen a közgyűlés elé terjeszthető.

A sz.-udvarhelyi tanárok közt fenforgó vizzályra vonatkozó vizsgálati iratok, különvélemények Incze Mihály, dr. Kolozsvári S. és Parádi K. személyéből álló bizottsághoz áttétetnek véleményes előterjesztés végett.

Egy sz.-kereszturi interconfessionalis ügy áttétetik a a főt. püspök urhoz.

A n.-enyedi volt ügyvéd számadásai utólag fölterjesztetvén, a jogügyi bizottság fölkeretik javaslat készítésére, hogy miként lesznek e számadások olyként elláttandók, hogy a tanoda miként óvható meg a károsodástól.

A sajó szent-andrási harangláb építése engedélyeztetik, a költség az építés megkezdésekor útasítottván ki a központból.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 49-ik számában Sántha Károly „A törvény“ feliratú vezércikkében ezt írja:

A jó törvény csak akkor jó, ha nem enged. Hanem nálunk, úgy látszik, nagyon enged romlására népnek, vallásnak, egyháznak, erkölcsnek és rendnek egyaránt. Az 1879. évi büntetőtörvény XL-ik cikkének 51—52 §-ban 100 frtig terjedő pénzbüntetésre ítéli azokat, kik a törvény vasárnap- és ünnep-szentelésre vonatkozó pontjait meg nem tartják. Sem az állam, sem az egyházi többség nem gondoskodott e törvény érvényre emeléséről. Ennél fogva cikkkiró föl hívja mindazon lelkészársait, kik azt

akarják, hogy a vasárnap legyen vasárnap és a törvény törvény: tömörüljenek, s ha egy előre másként nem lehet, a „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban váltsanak eszmét, kifejezést adva azon jogos kívánságnak, hogy a büntető-törvény vasárnap- és ünnep-szentelésre vonatkozó §-ai hajtassanak végre.

KULÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. decz. 11-én.

— A közoktatásügyi miniszterium jelentése Magyarország közoktatásának 1878/9—79/80-iki állapotáról kikerült a sajtó alól, s hozzánk is beérkezett. A természetes munka 656 nagy oldalon 5 kimerítő szakaszra oszlik. I. szakasz: A népoktatás állapota. II. szakasz: A középiskolák. III. szakasz: Felsőbb tanintézetek. IV. szakasz: Autonom felekezeti közép- és főiskolák. V. szakasz: Emberbaráti és közmüvelődési intézetek. Az első szakaszból kiemeljük, hogy Magyarország 12,882 községében az iskolák száma 15,715-re ment; s 21,421 tanító működött 21,542 tanteremben. A tankötelesek száma volt: 2.114,864, iskolába járt közülök 1.644,803, s ezek között a protestáns gyermekek száma 402,206-ra rugott; a helyvét hitvallásúakhoz tartozott 238,787; az ágostai hitvallásúakhoz tartozott 156,789; végr unitárius volt 6630. Ha ezen adatokat egybevetjük az 1878-iki e nembeli adatokkal, kitűnik, hogy 1879-ben csak a református iskolás gyermekek száma szaporodott és pedig 3638-al, míg a lutheránus és unitárius iskolába járók megfogytak; amazok 254-el, emezek 74-el. A népoktatásról szóló I-ső szakasz ismerteti az állami felsőbb leányiskolákat is. Oly teljes, mint a budapesti, csak a kolozsvári lesz; de a trencsényi és máramaros-szigeti is e rovat alatt szerepel; így a kimutatás 3 állami felsőbb leányiskoláról szól, mi bizony az egész országra édes-kevés. A budapesti felsőbb leányiskolában 1878-ban tanultak összesen 282-en, 1879-ben pedig 341-en. Érdekes, hogy noha mind a trencsényi, mind a máramaros-szigeti iskola régiebb, mint a mi kolozsvári intézetünk, mégis egyiknek sincsen összes osztályaiban sem annyi növendéke, mint a kolozsvárinak az első félévben, az első két osztályban. A trencsényi felsőbb leányiskolának 1879-ben 46 növendéke volt összesen, a máramaros-szigetibe pedig 36-an jártak. Kolozsvártt a felsőbb leányiskola növendékei 50-nél többen vannak már is; a mi eléggé csattanós bizonyítéka annak, hogy ez az intézet hol pótol szükségét, hol fogadták kellő érzékkel. A kolozsvári felsőbb leányiskola már az első évben is szélesebb körben terjeszté áldásait, mint a trencsényi és máramaros-szigeti, pedig az államnak felényi költségbe sem kerül, mint emezek. Ugyancsak e szakaszban találunk statistikai adatokat a kolozsvári tanító- és tanítónőképző intézetről; az első került az államnak 19,394 frtjába, s tanult benne az 1879-iki kimutatás szerint 80 növendék, és tanított 7 tanár; a második került az államnak 30,810 frtjába, s járt bele 136 növendék, és tanított benne 9 tanár, nem számítva föl ott sem, itt sem

2 óra-adókat. S a 216 növendék közül köztartásban vagy másnemű jótéteményben részesült összesen 182, és pedig a férfiak közül 79, a női növendékekből 103. A gazdag jelentésből egyelőre még csak a kolozsvári egyetemre tartozó adatokat ismertetjük, később alkalmasint még egyéb adataira is visszatérünk. Az egyetemen működött összesen 48 tanár, kik közül 5 volt magántanár; az egyetemi hallgatók száma az első félévben 462, a másodikban 428 volt, legjobban megnépeselett a jogtudományi kar, melynek az első félévben 196-ra, a másodikban 183-ra ment a hallgatók száma.

— Előfizetési fűhívás a „Hit temploma“ című egyházi beszéd gyűjteményre. C. H. Spurgeon nyomán írta: Könyves Tóth Kálmán. Soha, talán soha sem illett méltóbban ajkainkra eme kiáltás: „Uram! neveljed a mi hitünket!“, mint épen mai napság. Ezt bővebben indokolnom felesleges; meggyőződhetek erről mindenki, ha csak futólagos pillantást vet is a korviszonyokra. Meg kell ragadnunk minden alkalmat, mely az élő hit nevelkedését eszközli. Ez, egyedül az a főindok, mely engem, hogy úgy szóljak, arra kényszerít, hogy Spurgeon nyomán írott egyházi beszédei met lolkészársaim becses figyelmébe ajánljam. Tájékozásúl meg kell említenem, hogy Spurgeon a mai kor egyik legkiválóbb egyházi szónoka, kinek beszédei a világ minden miveltebb nemzetének nyelvére lefordítvák. Spurgeont nem korlátozzák száraz és merev dogmák, nem nyugözi confessió; a szó teljes értelmében bibliai alapon áll; egyházi beszédeit az élő hit fényárja ragyogja körül. Eszméi, hasonlatai megkapóan szépek, s a szívet most édesen ringatják el, majd bevesen dobogtatják. A hit most édes fegyver ajkain, majd jótékony gyógyító balzsam a szív sebeire. Spurgeon páratlan a maga nemében. Ezt a legelfogultabb nézet-ellenese is tisztelettel vallja be. Én azonban e nagy-szerű beszédekert igyekeztem úgy átídomítani, olyan formába önteni, hogy népünk igényeinek megfeleljenek, s az idegenszerűségnek még csak árnyéka se védődjek azokra. Megtartottam a lelket, az eszmét, mint Smiles műveinél, de az átdolgozásnál oly önállóan jártam el, hogy e beszédek bármely gyülekezetben is a hivek lelki épületére lehessenek, építvén a hit templomát. Egyelőre csak egy kötetet bocsátok ki. Tartalmazni fog körülbelöl 30—35 egyházi beszédet 19—20 nyomtatott iven. Előfizetési ára 1 frt 80 kr, mely összeg vagy a megrendelés egyenesen hozzám (K.-Laczháza, Pestmegye) intézendő, még pedig legkésőbb jövő évi január hava 30-ik napjáig, hogy a nyomtatandó példányok száma iránt magamat kellőleg tájékozhassem, a mennyiben e mű könyvársi úton nem lesz kapható. A díszes kiállításról a Légrády testvérek kiadóhivatala kezekedik. Megjelenési határidőül jövő év ápril végét tűzöm ki, a mikor is az előfizetőknek ajánlott keresztkötés alatt, a megrendelőknek pedig utánvét mellett küldetnek el a példányok. Tíz példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgálok. K.-Laczházán, 1880. nov. hóban. Könyves Tóth Kálmán. — Részünkről e felhívásra csak annyit jegyzünk meg, hogy t. barátunk vállalkozása eléggé nem di-

dicsérhető. Egyházi beszéd irodalmunk e vállalat által legdrágább gyöngyei egyikével fog gazdagulni. Olvasóink támogatását ez úgy érdekében kérjük.

— **Feladatok papi szigorlatra.** A nagy-enyedi ev. ref. theol. akadémia tanári kara az 1881-dik évi szeptember hó elején tartandó papi szigorlatra a következő írásbeli feladatokat tűzte ki: 1. A kidolgozandó egyházi beszéd alapigéje: Kolossé 3, 11: „Hol nincs görög és zsidó stb. hanem minden és mindeben a Krisztus.“ 2. Egyháztörténelmi feladat: „Adassanak elő a trienti egyetemes zsinat létrejöttének okai és körülményei, ezen zsinatnak a más egyetemes zsinatoktól elütő szervezete, célja, működése és mind a kath., mind a protestáns egyházra kiható eredménye úgy a tudomány, mint egyházfegyelemre vonatkozólag.“ 3. Exegetikai feladat: „Mutattassék ki az, hogy Pál apostolnak az üdvölgében ismert universalisticus gondolkozása mely leveleiben tűnik ki legtisztábban.“ 4. Vallásbölcészeti feladat: Adassék elő és hasonlíttassék össze a Schweizer, Biedermann és Lipsius fogalma a vallásról és a vallásos ismeretről.“ Nagy-Enyed, decz. 1. 1880. Elek Károly, rector professor.

— **Új zenemű.** Táborshy és Parsch zeneműkereskedésében megjelent: 5-ik magyar ábránd legkedveltebb népdalok felett. 1. Emeld reám 2. Fogadásom tiltja szeretni 3. Ritka buza Zongorára szerzé: Ábrányi Kornél. Ára 1 frt 50 kr.

A FÖTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetnek:

1257—1880. Kézdi egyházmegyénkben a felcsernátoni papi állomás. Javadalma: 120 egész kepefizetőtől 2—2 kalongya ősz, s ugyanannyi tavasz gabona, 42 félkepezőtől 1—1 kalongya ősz és tavasz gabona; kepeváltóktól — árvai kepéből — egész- és féloszporásoktól és stolából mintegy 80—90 frt összesen; két és fél hold szántó haszonélvezete, adóját fizeti az egyh. pénztára; 90—100 tereh fa; papi ház gazdasági épületekkel ellátva. Kötelessége: minden lelkészi teendők s kötelek pontos teljesítése, a felekezeti és községi iskolákban a hit- és erkölcstan tanítása; köteles a megválasztandó t. lelkész a fia a rikánbelőli özv. árvai gyámintézetnek tagja lenni, a foglalt maga idejében befizetni, s 20 évig, évenként 2 frt 10 krt pontosan fizetni.

Pályázati határidő: deczember vége. Folyamod-

ványok t. Szini János esperes a fiához K.-Albis — u. p. Al.-Csernáton — küldendők.

1276—1880. Ugyanazon egyházmegyénkben az al-csernátoni leánytanitói állomás, melyre csak is okleveles tanítónők pályázhatnak. Javadalma: 300 frt o. é. évnegyedenként utólagosan fizetve az egyházközség isk. pénztárából, tisztességes lakás egy fedél alatt a tanteremmel és veteményes kert 400 □ öl területtel; kötelességeit a törvény s egyházhatósági rendeletek körvonalozzák.

Pályázati határnap: deczember vége. Folyamodványok fentirt esperes a fiához küldendők.

1291—1880. Sz.-szolnoki egyházmegyénkben a völcsöki, — Sz.-Ujlak és Vicsa leányegyházakkal, — pap-tanitói állomás. Javadalma: minden házaspár fizet 3 v. — 18 k. — jól megrostált búzát, a kinek búzája nem terem 3 véka — 20 k. — törökbúzát; minden házaspár egy veder mustot, kinek szőlője nincs, 17 kr borpénzt. A félbéresek a fennebbi összegnek felét fizetik, van 79 egész és 13 félbérfizető; 34 szekér tűzifa, melyet a számadó-gondnok minden év decz. 15-ig tartozik beszálltatni, egy szekér fa 1 frttal megváltható; canonica-portio a leányegyházak határain ősz. 21 hold 1510 □ öl szántó, 8 hold kaszáló, 6 hold 80 □ öl legelő és cziher, egy 3 hold 1270 □ öl területű kertnek fele; a canonica-portio adóját a pap-tanító fizeti. Az ősz. fizetés pénzre számítva 414 frt. A megválasztandó az egyházmegyei özv. árvai gyámintézetnek tartozik egy évi fizetésének felét befizetni.

Pályázati határnap: decz. vége. Folyamodványok t. Nagy László h. esperes a fiához Sz.-Somlyóra küldendők.

1304—1880. Koloskalotai egyházmegyénkben a jákótelki leányegyházban a lévitai állomás. Javadalma: minden fűstől 1 véka rozs és félvéka tavasz-búza, egy kenyér és 7 kr; van fordulónként — 3 forduló — 5 vékás szántó földje, ezeket az egyházközség mivel, magot a tanító ad; van egy 1 vékás és félvékás kenderföldje, mivel az egyházközség; egy szekér szénát termő kaszálója, termését az egyházközség viszi haza; 6 szekér fa; temetésért 30 kr, búcsúztatóért egyezség szerint; minden iskolába járó gyermektől egy félvéka búza. Javításul ad az egyházközség: egy szekér szénára való kaszálót.

Pályázati határnap: decz. vége. Folyamodványok t. Szakács István esperes a fiához Sz.-Lóna — u. p. Gyalú — küldendők.

Kolozsvártt, 1880. decz. 2-án.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztője: a kiadó szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivataj

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Népoktatásunk irányáról. (—ch—r—) — Az emberi nevelés természetszerű útja. (Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.) — Vidéki élet: A görgényi egyházmegyéből. Gál Gábor, komlód-oroszfái ref. lelkész. — Egyházi lap-szemle. — Magyarország népiskolái. — Sylvester Domokosnak (Feleletül a feleletre.) Gönczi János. — Fölvívás e magyar ev. ref. egyház lelkészei és gyülekezeteihez! Körmedy Sándor, bel.-somogyi esperes. — Különfélék.

NÉPOKTATÁSUNK IRÁNYÁROL.

Kolozsvár 1880. decz 17.

Megvan e cikk írójának az a rossz természete, hogy éber figyelemmel kíséri a politikát. El-elnézi szótalan fájdalommal parlamenti küzdelmeinket, elhallgatja borongó tündőssel a hazafiságnak azt az igaz és hamis pathosát, melylyel ott versenyeznek nagy és kis államférfiak. Hiúságok hiúsága! Mennyi kardcsörtetés? Mennyi vak lárma? Boszniai kérdés, adó-emelés, Seeman-affaire, meg egy csomó ócska és új holmi, a miket addig vernek-csépelnék, a míg valamennyi úgy elporlik, hogy sem a beszélő, sem a néző nem látja, mi hogyan is áll tehát voltaképen? A sok szónak kevés a magva, a napok meddők maradnak.

S a különben is bús magyar búra hajtja fejét, elcsüggedéssel mond itéletet parlamentünk s egész alkotmányos életünk felett. Pedig a sok keserű, sok léha pártküzdelemnek, a gyarló torzsalkodásoknak daczára is el kell ismernie, hogy évről-évre jelentékenyen haladunk. Egyre erősödő állami létünk, egyre művelődő nemzetünk a maga egész méltóságában hirdeti ezt.

Ihol a példa, — népoktatásunk példája. Valahányszor kinyitom és belemélyedek abba a vastag könyvbe, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter közoktatásunk állapotáról pár hét előtt kiadott, mindannyiszor szívesen elfelejtem személyes parlamenti viszályainkat és harcainkat, s átengedem magamat annak a jóltevő öröme, melyet

érzek nemzetünk közoktatásának erősödésén, izmosodásán. Alig 10—12 éve, hogy a magunk urai letünk, — s ime már is milyen felemelő a haladás, melyet kifejtettünk. Nem vagyunk ugyan még ott, a hol a kis rokon Finnország, hol állítólag ember sincs, ki írni és olvasni ne tudna, de e néhány év futamában eljutottunk oda, hogy iskoláinkat és tanerőinket megkéttszerezettük számban, minőség tekintetében pedig még inkább emeltük. Mai napság immár Magyarország 12,882 községe közül, mikép lapunk egyik alább következő közleményéből láthatja az olvasó, csak 302 községnek, melyek bizonyára még teljesen rendezetlen állapotban vannak, gyermekei nem részesülnek oktatásban; egyebütt az ország minden szélében és zugában nevelődik a nép, hogy legyen a magyar államnak mivelte és öntudatos alapja. Mert annyi bizonyos, hogy nem a meddő és üres politikai szófiák emelik a magyart a maga államiságában és nemzetiségében, hanem a miveltség az, a mi fentartja, a miveltség az, a mi a hazai népcsaládokat testvéri szeretettel összeolvasztja. Ha valamennyi nemzetiség egyenlőképp fejlődik ismereteiben, s lassan-lassan eljut az értelmesség és felvilágosodottság azon fokára, hogy megérti azt, mikép e hon minden egyes fiának egyforma egyéni és polgári szabadsága van, de viszont ennek fejében a kötelessége is egyforma, akkor többé lelketlen nagyravágók, nemzetiségi kalandorok bujtogatására nem fog hallgatni, — hanem a magyarral vállvetve fogdolgozni a közös boldogságon, a közös szülőföld anyagi és szellemi felvirágoztatásán. S a ki ez irányban hódít a nép között, a ki a testvéri szeretetnek, a szerető békének, a békés hazafiságnak buzgó szószólója, bizony nagyobb hasznára válik Magyarországnak, mint száz lármás politikai dictióval!

A miveltségnek és a testvériség érzetének közossége azután minden valószínűség szerint föl fogja költeni a nemzetiségekben a vágyat, a szükségérzetet, hogy ne csak politikailag legyenek a magyar nemzet tagjai, hanem szívre és nyelvre nézve is magyaroknak hirdessék magukat. Kormányunknak gyöngéd jóakarattal, de számító és kitarító következetességgel mindent el kell követnie, hogy évről-évre minél számosabban váljanak a néptanítók és növendékek közül magyarokká. A buzditásban és jutalmazásban nem szabad fősvénykednie, mert ez a kérdés nem magyar-nemzetiségi, hanem magyar-állami kérdés, mert ez országnak veszedelmbe jutásakor (a mitől azonban óvjon meg az Isten!) nemcsak a magyarnak, de valamennyi nemzetiségnek szabadsága és élete forogna kockán. A közös gondolkodás és közös iskola teremti meg voltaképpen az egy erős nemzetet, mely függetlenségét és létét minden vihar ellenében megőrzeni!

Örömmel ismerjük el, hogy közoktatási kormányunknak ép érzéke van a nemzeti irány iránt. Élénk bizonyosságai ennek ama póttanfolyamok, melyek a magyar ajkú tanítók számára a nyári szünidőkben megnyílnak, s élénk bizonyosságai az idej közoktatási jelentés azon adatai, melyek a népiskolai tanulók tanítási nyelv szerint való megoszlására vonatkoznak. Ha az ide vágó 1878-iki számokat az 1879-iekkel összevetjük, azt találjuk: hogy 1879-ben magyar nyelven **26** iskolával tanítottak többben, mint 1878-ban, hogy azonkívül a magyar nyelvet még **287** iskolába vitték be; a nemzetiségi nyelvek közül németül 74, románul 4, tótul 37, szerbül 2, ruthenül 48 iskolában tanítottak kevesebben.

Tehát a nem-magyar iskolák száma kevesbédett **175**-el, a magyar iskolák szaporodtak **304**-el. Excelsior!

(—ch—r—)

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.
(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)
(Folytatás.)

Mi természetesebb aztán, mint az, hogy ha akár rest kényelemszeretettől gyorsan végig lovagoltál az ösztönrugók fokozatain, akár türelmetlenséged miatt átugordtál a közbeesőkön és így eljutottál idő előtt a legerősebbekhez és

ezeket alkalmaztad már jó ideig bizonyos eshetőségekkel szemben nem lesz kezdedben semmiféle eszköz, a mivel növendékedre hatni, őt továbbra is ösztönözni módodban állana? És ha már ide jutottál, akkor vagy meg kell magadat adnod a kényszerhelyzetnek, le kell mondanod minden befolyásról, mert ne hidd, hogy ha teljesen hatástalanokká lettek kezeid közt a legerősebb rugók is, boldogúlnál a sokkal kevésbé erősekkel: azokkal te már nem boldogulhatsz, sőt kigunyoltatnád és szemközi nevetetnéd magadat minden áron tekintélyt gyakorolni akaró tehetetlenségedért, le kell tehát mondanod, ha kinevetetni nem akarod magad, minden befolyásról: engedd is őt szabadon cselekedni, hát ha ő jobban fogja magát kormányozni, mint te; így tekintélyed az igaz veszve lesz, de valószínűleg csak egyszer nevetend ki — a csatavesztés percében, s rád nézve ez is nyereség, vagy ha sem tekintélyed és befolyásodról lemondani, sem kinevetetni nem akarod magad, akkor nincs más mód, tovább kell fokoznod, a mennyire csak lehetséges, magokat a legerősebb rugókat! Ilyen módon teszem fel: Ha nem használt a fenyegetés, feddés, pofonütés, veszőzés stb., vedd el jól, p. o. öt perczig, ha ez sem használ, sorban tíz, tizenöt perczig, ha a sötét kamrába zárás sem használt volna, vedd börtönbe két annyi időre fél annyi adag kenyérrel és így tovább; ha még ez sem használna, kötözd gúzsba és úgy vedd börtönbe, vagy pedig mint tanító, hozzá tehetnéd még azt, hogy ne hagyj magad és ne hagyass a tanulóársakkal is a gyermekek semmi beesületet, sőt vond bele a beesületfosztó ítéletbe a gyermekeknek még szülőit, testvéreit, rokonait, sőt egész nemzetségét! És ez mind fokozás lenne! De másféle fokozás aztán nincs is. Lám hová juttatott a meggondolatlanság és türelmetlenség! Átvezetted a gyermeket egy nagy folyón, melynek hidját magad után felgyújtád, aztán előre haladtatok egy borzadalmas, szűk úton égbe meredő két sziklafal között, mignem egy roppant kőszikla-kapuhoz értek, ilyen felirattal: „Lasciate, qui intrate, ogni speranza.“ Most már sem előre, sem vissza, sem jobbra, sem balra nincs kivezető út, nincs menekvés!! De mégis van, ha elfogadod tanácsomat. Ha apa vagy, add gyermekeidet okosabb kezek közé, bízd egy távollakó értelmes rokon családjának szerető gondjaira, ha pedig tanító vagy, ajánld a szülőknak, hogy kezéd alól kivéve, okosabb tanítói kezek által vezetett iskolába adassék a gyermek!

Más tekintély, más társak, más viszonyok még hatással lehetnek, a tiednek örökre vége!

Hogy az ösztönrugók alkalmazására nézve irányadóul szolgáló eme szabályok ellen lehetőleg ne vétünk; hogy minden egyes esetben a lehetőleg egyszerűbb, de azért az elérni szándékolt pillanatnyi jó eredményt mindannyiszor biztosítani képes eszközöket alkalmazhassunk; az adott esetekben még mindig sikerrel alkalmazhatók hamar túl ne adjunk, s ez által a váratlan fordulatok és meglepetések eseteire — épen mint az óvatos hadvezér — kellő tartalékerőről gondoskodhassunk: e végre korántsem elégséges a fennebbi irányadó eszméknek pusztá tudása és megértése,

annyival kevésbé egyszerű megjegyzésük. Sőt a legerősebb meggyőződés is ezen szabályok igazsága és alapossága felől és a legbuzgóbb törekvés is azok szellemében járni el: pusztán magokra nem védhetnek meg bennünket egyes botlások, többé-kevésbé végzetes balfogások ellen!

Ismernünk kell mindennekfelett a gyermeki szellem fejlődésének természetét és ezen fejlődésnek minden egyes individuummal közös sajátságait különösen pedig a közös vonásoktól egyesekben elütő egyéni sajátságokat; birnunk kell bizonyos megfigyelő képességgel és minden egyes megfigyelés alapján biztosan következtető, a növendék lelki állapotait tisztán felismerő tehetséggel, mondhatnám, bizonyos divinatori inventioval! Legjobb akaratunk, legnagyobb buzgóságunk is csak ezen föltételek mellett képes megóvni a jó eszközök helytelen alkalmazásának rossz következményeitől. Annyira életbevágók ezen föltételek, hogy a ki nélkülök működik, ha szülő, lehet jó élelmezési biztos, ha tanító, erélyes fegyvermester vagy éppen kitűnő illetanár, de nem nevelő.

Mindazokban tehát, a kik gyermekek és ifjak nevelésére vannak hivatva, elengedhetetlen kellékek egyfelől az általános emberi természet, különösebben a gyermeki és ifjúi szellem közös jellemvonásainak, s legkülönösebben az egyes individuumok egyéni sajátságainak alapos ismerete; másfelől bizonyos leleményesség és gyors találékonyság némely nehezebb és kényesebb természetű helyzetek fölismerésében és a teendőknél ahhoz mért megállapításában.

Ezen szempontokból szolgáljanak irányadóként az ösztönrugók alkalmazására nézve — egész általánosságban — még a következő eszmék:

Bizonyos életkornak és az érettség bizonyos fokának bizonyos ösztönrugók felelnek meg leginkább abban az életkorban, azon érettségi fokon tehát azon rugókat kell főleg alkalmazásba vennünk. A példa például kiválólag az éretlen kisdédkorhoz való rugó. Hatása, a szellemi tartalom mellett is, inkább csak physikai, gépies természetű, és a tevékenység, mely annak folytán létrejő, nagy mértékben hasonlít az izomrendszer reflex mozgásaihoz. Ezzel azonban korántsem vonom kétségbe a példa hatását, sőt éppen jótékony hatását az iskolás gyermekek, az ifjak és felnőttek életében. Mert ha ezt tenném, a tapasztalás lépten-nyomon megczáfolna. Nem vonom tehát kétségbe, csakis azt állítom határozottan, hogy a példa túlnyomólag az éretlen és fejletlenebb életkornak megfelelő rugó, melynek hatása a szellemi fejlődés és önállóság fokozatos emelkedéséhez mérten általában mind inkább csökken, sőt a természet rendje szerint csökkennie is kell, hogy magasabb nemű, az egyéni önállóságnak megfelelőbb ösztönrugók foglalhassák el az őket megillető tért. Mert a példa támogathatja ugyan a többi ösztönrugók hatását későbbi életkorban is, sőt egymágára is képes tettekre ösztönözni, de azért annak túlnyomó vagy éppen kizárólagos működése az érettebb ifjúkor vagy éppen a teljesen érettkor éveiben, mindenesetre bizonyos mérvű szellemi fejletlenség és önállótlanóság kétségtelen jeleinek tekintendők.

Hasonlót mondhatunk a megelégedésről és elégedetlenségről is. Ezek is az éretlenebb gyermekkor természetes ösztönrugói. Érettebb korba való már a kedvező vagy kedvezőtlen közvélemény, s még inkább a vetélkedés, a becsvágy ösztönző hatása. Működésüket csak ott kezdik meg igazán, hol az öntudat már felébredett, az egyéniség és önállóság érzete bizonyos tekintetben, már erőre kapott. Ezért oly hatásos rugók ezek már az első ifjúkorban, s lesznek még hatásosabbakká a második ifjúság korában, sőt maradnak felettébb hatásos rugóknak igen sok emberre nézve az egész éteten keresztül.

Szintén csak érettebb korba való rugók a természetes jutalmak és büntetések, sőt vannak cselekedetek, melyeknek természetes következményei, mint jutalmak és büntetések, csakis a második ifjúság korában, sőt csakis a teljesen érett korban léphetnek fel ösztönrugók gyanánt. De azért vannak olyan cselekedetek és az erkölcsi magaviseletnek olyan nyilvánulási módjai, a melyekre ösztönözhetjük és a melyektől visszatartathatjuk azok természetes következményei által már az 5—6 éves értelmesedni kezdő kisdédet is. Még nagyobb tere van azon ösztönrugók jótékony működésének a serdülő és sajátképeni ifjúkorban. A mesterséges jutalmak és büntetések ellenben inkább az éretlen korhoz illő rugók. Jelesen: a testi élet érzékszerveit közvetlenül érdeklő jutalmak csakis az értelmetlen kisdédkorban ha megengedhetők, de azontúl semmiesetre sem, mert a serdülő korban s még inkább a második ifjúság korában — ha már mindenképp akarunk jutalmazni — csakis olyan jutalmak használhatók, melyek kizárólag a szellemi élet érzékszerveit érdeklik, vagy az egyénnek tisztán csak szellemi életével állanak kapcsolatban. Ugyanez áll a természetes büntetésekre nézve is. A testi életet érdeklő büntetések valódi kora az értelmetlen kisdédkor, hol szükség esetében minden habozás nélkül alkalmazhatók, de azontúl csakis kivételes esetekben és ekkor is csupán a pubortas idejéig vannak helyükön. A növendék szellemi életét érdeklő büntetések pedig viszont csakis az első ifjúság korában alkalmazhatók idején és minden habozás nélkül, és azontúl legfennebb a kivételes esetek tehetik indokolttá alkalmazásukat.

A ki nem veszi tekintetbe az ösztönrugóknak ezen életkorhoz mért természetes sajátságait, és nem kíséri éber figyelemmel a gyermeki szellemnek folytonos értelmesedését és fokozatosan mind nagyobb önállóságra emelkedését: az minden bizonynyal vagy igen korán, vagy igen későn fogja igénybe venni némely ösztönrugók erejét. Minek aztán — egyebektől eltekintve — vagy az leendő a következése, hogy a nevelő nem éri el azt, a mit el akart érní, vagy az, hogy — s ez már valóságos veszedelem — czélját sem éri el, s e mellett még valamely erkölcsi bajnak vetheti meg alapját az ösztönrugó idétlen alkalmazása által. Ez utóbbi történik, p. o. a testi büntetéssel, ha az érettebb ifjúkorra halasztják, vagy arra is kiterjesztik.

Számolnunk kell tehát az egyéneknek úgy egyetemes fejlettségével, mint partialis érettségökkel.

De számolnunk kell ép úgy, sőt még nagyobb mér-

tékben, az individualis sajátosságokkal is. Mert a hány gyermek, a hány tanuló, annyiféle lévén a lelkek dispositioja is, részint az átöröklés, részint az ép, vagy beteges testi szervezet, részint — főleg az iskolában — az előző nevelés és bánásmód hatása következtében, ezen különbségek elhatározólag folynak be mind általában valamely ösztönrugó működhetésére, mind különösen annak jótékony vagy veszedelmes hatására. A növendékek lelki dispositiojától függ tehát, hogy minő rugókat hozhatunk működésbe, sőt kell működésbe hoznunk mind általában, mind különösen egyes kivételes esetekben még az egykorúak között is az egyesekre nézve; ettől függ továbbá a modor is, melylyel az ösztönrugókat működtethetjük, sőt működtetnünk kell.

E ponton dől el a nevelés sikere, itt tűnik ki a nevelői hivatottság, a belátásban és tapintatosságban, mely alkalmazkodik ugyan a növendék individualitásához, de a nevelés végcélját soha sem téveszti el szeme elől.

A nemzedék individualis sajátosságaira vonatkozólag részletekbe bocsátkoznom nem lehet. Ez irányban szolgáljanak irányadóul egész általánosságban a következők:

Egyik gyermeket sokáig ösztönözhetsz csupán a példaadással is, míg egy másikra ugyanezen rugónak csekély vagy épen semmi hatása sincs, de aztán annyival inkább ösztönzi őt a megelégedés vagy elégedetlenség. Van gyermek és ifjú ember, ki a becsvágy hatását csak ritkán vagy soha sem érzi keblében, de azért elég fontosságot tulajdonít mások jó vagy rossz vélekedésének. Némelyikre kevésbé vagy épen nem is hat, sem a megelégedés vagy elégedetlenség, sem a kedvező vagy kedvezőtlen közvélemény, de annyival inkább most az anyagi, majd a kevésbé anyagi jutalom. Van olyan is, kire csak büntetéssel hathatunk, sőt a kin már ez sem fog. Ez utóbbiak a rossz nevelés áldozatai, kiken már csak a helyváltoztatás, vagy az a végre felállított javító intézetek segíthetnek.

Az ilyen és ezekhez hasonló különbségekkel mindig tartozunk számolni. Azonban csak úgy és oly feltétel alatt, hogy a nevelés végcélját soha se téveszszük el szemünk elől!

Nem tévesztjük pedig el akkor, ha komoly megfontolásra méltatjuk magoknak az ösztönrugóknak is — épen a növendék individualis sajátosságából folyó — különös természetét.

Az ösztönrugók természetes ereje fokozódik ugyan általában az ismételt alkalmazás folytán, de nem minden körülmények között. Mert vannak rugók, a melyek bizonyos individuummokra szemben nem hogy nyernének erőben, ellenkezőleg még vesztenek, sőt merőben hatástalanokká lehetnek, elkopnak, mint a kézi szerszám, melyet szünet nélkül nagy erővel használtak. Ilyen ösztönrugók, a megelégedés és elégedetlenség, a kedvező vagy kedvezőtlen közvélemény, a mesterséges jutalmak és büntetések. Némely gyermek utoljára merőben közönyössé lesz, megelégedésünk vagy elégedetlenségünk irányában — még pedig idő előtt — ha azt akár érdem szerint, akár érdemetlenül untalan alkalmazzuk, kezönyössé lesz a kedvező vagy kedvezőtlen köz-

vélemény iránt is, sőt ez utóbbi valóságos elkeseredést és megátalkodottságot szülhet lelkében, ha mindegyre éreztetjük vele a kedvező vélekedés gyönyörét, vagy sokszor tesszük ki egyesek kedvezőtlen vélekedésének, vagy plane egy egész társaság előtt állítjuk mintegy pellengére. Ép így elvesztik hatásukat idő előtt némely egyénekre nézve a mesterséges jutalmak és büntetések is.

A meg gondolatlansággal azonban még egy más veszedelem is szokott járni. Vannak ugyanis az előbb említettektől különböző természetű növendékek, a kikre nézve ugyanazon ösztönrugók nem hogy vesztenék természetes erejüket az ismételt alkalmazás folytán, sőt még fokozódik hatásuk elannyira, hogy a rugó, melynek csak esz köz gyánánt kellene szerepelni, utoljára czéllá, a növendék erkölcsi tevékenységének céljává leend. A gyermek igyekszik magát jól viselni azért, hogy gyönyörködhessek a megelégedés nyilvánulásában, a kedvező közvélemény tömjénfüstjében, a mások felett kitűnés vagy kitüntetés gondolatában és a jutalmaztatás mámorában, s kerüli a roszt, mert az elégedetlenség, a kedvezőtlen közvélemény, a büntetés, ezek mind sértének az ő önérzetét. Némely gyermek minden áron teteszeni, dicséértetni, kitüntettetni és jutalmaztatni akar, utoljára ez lesz összes törekvésének és figyelmének főtárgya, mely mellett aztán a lényeg: a cselekedet és erkölcsi magaviselet mind inkább háttérbe szorúl, pusztá eszköz szerepére degradáltatik. Itt tehát a természet rendje meg lesz fordítva, a cél eszközzé és az eszköz czéllá változván. Ez pedig nagy baj! Mert általa vettetik meg a színleges jó magaviseletnek, a csupa látszólagos, sőt ámitással járó erkölcsiségnek alapja. Az ekként működő rugók hatása alatt létrejövő cselekedetek ugyanis nem az alapul szolgáló jó érzelmeket erősítik, hanem más érzelmeket, t. i. a jutalom, kedvező közvélemény és megelégedés minden áron való kivívásának s az ellenkezők minden áron való elkerülésének vágyát és az ezekkel kapcsolatosan közreműködő színleges érzelmeket.

Mint ezekből kitétszik, erkölcsi nevelésünk sikere és jelleme nemcsak attól függ, hogy megfelelnek-e az alkalmazásba vett ösztönrugók a gyermek szellemi életkorával járó általános tulajdonságainak, hanem attól is, hogy megfelelnek-e különösen a növendék egyéni sajátosságainak; függ végre a módtól is, melyen a rugókat felhasználjuk.

A módra nézve irányadóul szolgálhat a közelebbiek nyomán a következő szabály:

Az ösztönrugókat általában inkább ritkán használjuk, mint nagyon sokszor, sőt némelyeket, a mennyire csak lehetséges, csupán szükség esetében, s akkor is inkább kisebb nyomatékkal, mint nagy erővel! Néha azonban nagy erővel kell dalgoznunk, midőn p. o. egy-egy rossz szokást akarunk elfeledtetni. Ilyenkor nagy nyomatékkal érvényesítendő ugyan a rugó ereje, de aztán ugyanazt a rugót egyhamar elövennünk nem szabad.

Ilyen eljárás mellett nem csökken a rugó ereje, sőt gyarapodik, a nélkül azonban, hogy maga czéllá változnék.

(Vege köv.)

VIDÉKI ÉLET.

A görgényi egyházmegyéből.

Komlód, 1880. decz. 12.

Tiszteletes szerkesztő úr! Örömmel tudatom, hogy a komlód-oroszfái egyházban naponta gyarapodik a hívek száma. Ugyanis ez 1880-ik évben hitűnkre áttért a róm. kath. vallásról 3 nő, a g. kath. vallásról 2 férfi, összesen 5.

Ezzel egyidejűleg — követendő például — örömmel tudatom, hogy Komlódon folyó 1880-ik évben összeroskadt, elbomlott papiház helyett egy, tks Margitai Gábor mérnök úr által ajándékba készített terv szerint, szép papiház épült; nincsen ugyan egészen bevégezve, de azért három szoba lakható, s e hó 8-án bele is költöztem. Hogy miből építettük, azt is megírom. Dézma kárpótlásból a papi üresedés alatt és özv. id. gróf Teleki Domokosné ő nagysága N.-Nyulasról adni szokott papi kephátrálékból (eddig 10 kalangya 30 kévés rozs, most e helyett 10 frt) kaptunk összesen 413 frtot, s ez összeg képezé tulajdonképeni pénz-alapunkat, mit hogy e célra megnyerhettünk, mlgs Horvát Mihály főgondnok úr erélyességének és nt. Benkő János esperes urnak köszönhetjük.

Azonban menjünk tovább. Komlódon a lélekszám 182, de, fájdalom, szegények; ebből szekérről dolgozott 7 gazda, gyalog 23, a szekér napszám, a mit tettek, a 150-t felülhaladja; a gyalog napszám, a mi mind földtől-tés és szállításból állott, a 450 napszámot jóval felülhaladja. Id gr. Teleki Domokos ő méltósága a ház és egy fedél alatt lévő iskolaházhoz talpfákat adott, az egész épülethez minden megkivántató cserfát; saját költségén tartott egy ácsállást, adott a ház elébe egy grádicsot, használat végett egy ércz fűtőt, felügyelte a ház építését, kölcsönzött az egyháznak 157 frtot a belsejének felépítésére, intézkedett az egyháztaggokkal a ház felépítése iránt, s míg a papi házba be lehetett költözni, a gróf saját palotájába a papi családnak helyet engedett, a mi tartott 1879 ápril havától 1880 decz. 7-éig. Itt igazán az ige testté lett; igazán áll: „példát adtam tinéktek.“

Gál Gábor,

komlód-oroszfái ref. lelkész.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 50-ik számának „Sub rosa“ feliratú vezércikkében Bierbrunner Gusztáv ezt mondja:

1860 óta egyházunk helyzete úgy az állammal, mint a kath. vallással szemben szilárdult és javult. Az állam a körülményekhez képest a vallási surlódások megszüntetését tűzte ki céljául, és az 1848 évi 20-ik t. cz. érvényesítése jó részben meg van közelítve. Mi, protestánsok panaszain-

kat elmondjuk a világnak, ellenben a kath. lapok hallgatnak, pedig bajok, hiányok, személyes jogsérelmek a kath. egyházban is fordulnak elő, talán aránylag még nagyobb számmal, mint nálunk. Mi a katolicizmusban a szigorú fegyelem folytán lehetséges, nálunk talán sikerülhetne autonómiánk iránti szeretetből és testületi szellemünk iránti tiszteletből. Ez annál óhajtabb volna, mert sok üdvös előmenetelünk azért hervadt el már csirájában, mert hol egyik, hol másik közeget kiméretlen kritika alá vesszük, és így az egyetértés és együtt működés láncolatát szétépítjük. Pedig minden keserűség mellőzhető, ha kellő időben a szükséges intézkedések megtételnek, és egyesek a többség előtt meghajolnak. Nálunk protestánsoknál, hol hierarchikus papi kaszt nincs, lelkészek és világiak, magas és alacsony állásúak hivatva vannak vállalva egyházunk javát előmozdítani és oly állapotot teremteni, hol az erős magával emeli a gyengét a tökéletesedés mind magasabb-magasabb fokára. Ily módon a két testvér-egyház kifelé tömörülhetne, és a nekormányzat terén ritkábbak lennének az összeütközések.

A „Protestáns Hetilap“-ban Hungarus „Egyetemi ügy“ feliratú cikksorozata első közleményében ezt írja

Általános az érdeklődés a harmadik egyetem felállítására iránt, mivel meglévő két egyetemünk az egyes tudományágak óriási lendületénél és kiterjedésénél fogva nem képes a mai viszonyok között a kor kívánalmainak minden tekintetben megfelelni. De mindenekelőtt a már meglévő két egyetemet kell felszerelni és teljesen ellátni, mert még mindkettőnél vannak hiányok.

A közoktatási miniszter főleg két okot hoz fel a Pozsonyban fölállítandó egyetem szükségességére nézve. Egyik a térbeli közelség vagy nyelvi viszonyok által a Bécsbe, sőt külföldre is menni szokott ifjak nemzeti képzése és a hazában megtartása; másik: könnyítés a budapesti egyetem népességén. Mi az elsőt illeti: a térbeli közelség még a legtöbb súlylyal látszik birni, mert az ifjak inkább mennek közeli tanintézetbe tanulni, mint távoliba, de azért tudományos pályára készüléskor nem lehet döntő tekintet a térbeli közelség. A kik nyelvi viszonyok miatt keresik fel a bécsi és külföldi egyetemeket, ép olyan kevéssé maradnának itthon akkor is, ha a harmadik egyetem Pozsonyban felállítatnék. Az ilyenek a tudományos képzés mellett a nyelvgyakorlatra is tekintenek, mit Pozsonyban aligha elérnének, mert ott az egyetemen a tanyelv csak magyar lenne. Mi a második okot illeti: a harmadik egyetem felállításával csökkenne ugyan a budapesti egyetem népessége, de vajmi kevéssel. E bajon különben lehetne segíteni a kolozsvári egyetem teljes felszerelése által. De ha a két meglévő egyetem teljesen be volna rendezve, még akkor is elébbvaló teendő volna a harmadik egyetem felállításánál a földmívelés, ipar és kereskedelem emelése, mert mindenik téren nagy a hátramaradás, már pedig ezek hazánk jólétének és ezzel együtt a pénzügyi helyzet javulásának legfőbb tényezői.

MAGYARORSZÁG NÉPISKOLÁI*)

Az ország területén a főispáni jelentések szerint találtatott 12,882 község; holett a hivatalos helységnévtárban 12,990 község mutatattik ki.

E községekben összesen volt 15,715 iskola. E számban befoglaltatik 385 puszta iskola is.

A közelebb begyűjtött adatokból azonban az tűnik ki, hogy az ország területén a 12,882 község közül csak 10,681 van olyan, melyeknek kebelében helyben iskola van; a többi 2,201 községben nincs iskola.

Megjegyzendő mind e mellett, hogy ezen iskolát nélkülöző községek közül 1,899 olyan, melyekből az iskolakötelesek a 10,681 község közül a hozzá közel eső valamelyikének iskolájába jártathatja gyermekeit, a mint hogy itt-ott járatják is; de 302 községből a gyermekek sehová sem járhatnak iskolába.

Világos ezekből, hogy az iskolát nélkülöző 1899 községbeli gyermekek iskoláztatásának meg van a lehetősége; azonban valószínű, hogy nem mindenik teljesíti ebbeli köteletségét, különösen, ha abban az idő viszonytársága által is akadályozva van; ellenben a 302 községbeli gyermekek iskoláztatásának még a lehetősége is ki van zárva.

Á rendelkezésre álló pénzerőhöz képest évről-évre gond fordítatik arra, hogy ily helyek némelyikén iskolák állittassanak.

Az ezen jelentést megelőzőt évben ugyanis kimutattatott, hogy az ország területén 15,675 iskola volt, mely adatot, ha e jelentés e részbeli adatával egybevetünk, kijő, hogy az iskolák száma egy év alatt 40-el szaporodott.

A felszámított iskolák közül, jellegökre nézve:

1. állami iskola volt	251
2. községi	1,538
3. felekezeti iskola volt	13,688
4. magán	238
Összesen	15,715

Fokozat szerint megosztottak ezen iskolák:

1. elemi iskola volt	15,550
2. felső népiskola volt	71
polgari iskola volt	94
Összesen	15,715

Találtatott az országban ezeken felül, de ide be nem számítottatott 379 zugiskola.

Figyelmet érdemelnek még a következő észrevételek:

Az 1878-dik évi jelentés szerint volt:

1. Állami iskola 172, most van 230, szaporodott tehát ezek száma 58-al.

2. Községi iskola volt akkor 1555, most 1538, fogyott tehát ezek száma 17-el, mi onnan van, mivel ezek egy része államivá lett, egy része felekezetiiségre tért vissz-

*) A vallás- és közoktatásügyi miniszternek „közoktatásunk 1879/80-1880/81-iki állapotáról“ szóló jelentéséből.

sza, egy része magániskolának bizonyult a szigorúbb osztályozásnál.

3. Felekezeti iskola volt akkor 13,790, most van 13,688, fogyott tehát ezek száma 102-vel. Ezen apadás csak látszólagos, a mennyiben egyfelől némely tanfelügyelő (különösen Hajdú és Szabolcs m.) az előbbi években az iskolákat nem a közokt. törvény 48. §-a értelmében szerves összefüggésük, hanem azon épületek száma szerint jelentette be, a hányban az egyes iskolák osztályai elhelyeztettek; másfelől némely — eddig felekezeti jellegűnek nyilvánított iskola — szigorúbb megvizsgálás után zugiskolának bizonyult s azok közé soroztatott.

SYLVESZTER DOMOKOSNAK.

(Feleletül e feleletre)

Koronka, 1880. decz. 9.

Kedves barátom! Igénytelen cikkemre tett feleletet olvastam s a legelső, mire elköteleztél velem, a köszönet, hogy szavaimat figyelmedre méltattad. . . Látom, miként vergődöl a gyász, a fájdalom örvényében, s nem tájálod a mentőszálat, mely a megnyugvás partjához segíthetne. Bizony kínos helyzet, mikor azt, a kit oly forrón szeretünk, többé nem ölelhetjük! Kis fiacskád is nem a tied többé, hanem a siré! Hidd el, hogy a részvét egy könyvét visszafojtani nincs erőm De mégis enged meg, hogy szavaidra szóljak!

Te irtózol a sirtól, s egész rajongással hódolsz meg a tetemégetés eszméje előtt. Költőiséget képzelsz abban, ha kis fiacskád a magasba szállott volna föl, persze, mint a füst a tűzből. Ne ítélj meg, de az én szívem elszorul e gondolatra, én borzadok ettől! Borzadok, mert természetellenesnek látom. Por között van helye annak, a mi por. Mert lásd, a természet műve a születés, az élet és halál; ő kelti életre a testet, s övé a megsemmisítés munkája is. A koporsónál miért állanánk hát elébe, hogy kiragadjuk kezéből azt, a mit már úgy is ő készített elő az elmulásra? Ne nyuljunk hozzá, hagyjuk el, hogy ő végezze el az utolsó munkát is nesztelen a sirban! Otthonosabb az ő keze ebben, mint a mesterkélttség minden csillogó eszköze; csendesesen, csaknem észrevétlenül dolgozik, mignem egyszer a hamú ott marad kezében. Így van ez jól, hogy a mit a természet alkotott össze, bontsa is szét ő maga, mert ő tud legjobban hozzá. Hidd el jobb így, hogy fiadat is ott hagyta az ő kezében, a helyett, hogy sustorgó kemenczébe tette volna szegénykét, hol éles tűz hánytva volna szét gyenge tagjait. Azt az angyal arcot, azt a piczi lábat, kezét, melyet csókban fürösztöttél, hogy is tudta volna elégetni? . . . Megsemmisülése így nem mesterkéltség, nem erőltetett, hanem a természet rendes törvénye szerint történik. Ne félj, nem szenved ott fiad! Az a kéz, mely elvette róla a fájdalmat, mely szemeinek lecsukodást, nyugtalan tagjainak nyugalomra térést intett, az a kéz kimélve bánik ve-

le észrevétlenül szedi szét testének por-szeméit ő ehhez jobban tud, mint az emberek.

A mi pedig kételyedet illeti, hogy fiad hátha tetszhalott volt: vajjon nem lehetne ez meg lelkedben akkor is, ha elégették volna? S vajjon nem lenne-é akkor kétszerte metszőbb a kin azon kétely miatt, hogy hátha olyan szívet égettél el, melyben az életnek egy parányi szikrája még meg volt? Hiszen ez sokkal elviselhetlenebb lenne, mert akkor a lélek vádja is fölléphetne ellened! S tudnál-é csak rá is pillantani gyermekek hamvára a nélkül, hogy magadnak szemrehányást ne tégy? Hidd el jobb így! Könnyebben megnyughatol a végzetben, mert ment vagy azon önvádtól, miszerint épen magad voltál az oka, hogy elégesék azt a szívet, melyben az élet szikrája, fel-felébredő kételyed szerint, hátha nem volt még egészen kialudva. A sirért a felelősség sulya nem nyomhat vádolólag, mert kiki a kényszerűség előtt meg kell hogy hajoljon, halottját el kell hogy temesse. Az ok rajta kívül esik. De nem úgy, ha halottját elégetné, mert az egyenesen tőle függ. Hidd el, jobb így a hogy van! Ha majd megújul az élet a természet kebelén, s a kicsiny sirhant alól mosolygó virágok dugdossák ki fejeiket virágok, melyek talán épen szívéből nőttek ki, elmondják neked, hogy boldog ő s míg te ott merengve állsz felfogják szemed meleg könyvét, mintha le akarnák vinni hozzá, mint drága jelt arról, hogy te még most sem feleddél el, hogy te még a sirban is szereted. Milyen költői lesz ez!

Én sem vagyok apai érzelem nélkül, nekem is van gyermekem. Egyik most jó az iskolából, másikat karomon ringatom. Nem tudom, melyiket csókoljam forróbban. De azt tudom, hogy egyik koporsóját se tenném égő kemenchébe soha, soha!

Isten vigasztaljon téged!

Gönczi János.

FÖLHIVÁS

a magyar ev. ref. egyház lelkészei és gyülekezeteihez!

Miként a prot. egyházi lapok olvasói, pár évvel ezelőtt közzétett emlékirataimból teljes részletességgel értesültek, hogy a magyar korona kapcsolatához tartozó azon Horvát-Slavonországban, mely nekünk épen útunkba esik, a világgal összekötő tenger felé, melyre tehát aránylag nem kisebb gondot kellene fordítanunk, mint a mennyit a civilizációs evangélium fegyvereivel hódító angol missió fordít Anglia gyöngyére, s gazdagsága és hatalma egyik főforrására K.-Indiára, — mi a bel.-somogyi egyházmegye, illetve a dunántúli ev. ref. egyházkerület, egy missio-központot szándékozunk létesíteni Daruvárott.

Célja a missionak az, hogy a Magyarországból, főleg pedig a Dunántúlról Slavonia e vidéke termő talajának olcsó földjére levándorló magyar elemet, a gondviselőt magyar nyelven dicsőítő protestáns vallás-cultusa által necsak

egyházunknak, hanem az által nemzetünknek is megtartsuk, s ezúton a Slavoniában lépten-nyomon s minden községben található magyar elemet (vendéglősök, iparosok, kereskedők, izraeliták mind beszélnek a magyar nyelvet; gazdatisztek, cselédség mind magyarok; nem egy nagy birtok magyar kézen, így maga Daruvár is előbb a magyar Jankovics Gyula gróf, most a Tüköny család tulajdona) fentartva, sőt évről-évre tömegesebb beköltözéssel gyarapítva, a Magyarországhoz a multben sem ellenszenves Slavonia rokonérzületét is fejlesztve, a culturalis cél mellett az egymásra utalt két népfaj közt annyira szükséges jó viszonyoknak is nyujtsunk táplálékot.

Egyházkerületünk e komoly méltatást igénylő ügy érdekében főiskolájának egy jeles növendékét Fántsik János theologust a skót missio edinburghi intézetében képeztetni is, az alkalmas központnak mutatkozó daruvári missio állomásra.

Ámde egyházkerületünk, a magyar prot. egyházkerületek legkisebbike s legszegényebbike, saját erejéből nem lévén képes a Daruvárt alakítandó missio-telep épületeit, iskolával kapcsolatos lelkészlakot és templomot felépíteni: missioját, a hivek túlterhelhetése nélkül, fentartani, a magyar belügyminiszterinumnál az egész országra kiterjedő gyűjtési engedélyt kérelmezett s nyert a múlt évben 39,163 sz. a. Azonban a múlt évi rossz termés mi reményt sem nyujtván a sikerhez, meg sem kísérelhattük a gyűjtést, miért is engedély meghosszabbítást kért és nyert területünk 32,566 sz. a.

Az engedély meg van, de hiányzanak családjukat s gazdagságukat hónapokra s messzeföldre elhagyni kész ügyes s minden tekintetben alkalmas embereink a gyűjtésre.³

Alig 5—6 vállalkozó találkozott.

Ily körülmények közt hozzátok kell fordulni, a magyar protestáns egyház, a magyar haza és nemzet vitalis érdekei iránt mindenkor lelkesedni, sőt áldozni kész lelkész-testvéreink s hitrokon gyülekezeteink ezrei!

Ha megjelennek közöttetek gyűjtőink, útbaigazítástok és pártfogástokkal gyámolítsátok őket!

A hol pedig nem jelenhetnek, s ilyen lesz a nagyobb rész, — ti magatok legyetek a talán nemzeti jövőt méhében rejtő kised mustármagnak ápolói!

Kérdezzétek meg azon számosokat, a kik a hirhéd Daruvár s Lippik fürdőin Magyarországról megfordultak, nem bztúszerint igaz-é, mint fent csak röviden vázolhattam, a magyar elemnek azon vidéken évről-évre terjedése • vagyonosodása, tehát életképessége?

Nem nemzeti bűn lenne-é testvéreinkről, kiknek ott missiojuk is kell hogy legyen, nem gondoskodni, elfeledkezni?

Nyissátok meg azért szerkesztők lapjaitokat a közadakozásnak, s agítálatok a szent eszméért, hogy az megtestesülést is nyerhessen.

Vigyétek kathedrátokra a szent ügyet, mely méltó apostoli buzgóságtokra lelkész testvéreim!

Kerestessétek fel gondnokaitokkal házról-házra hivei-

teket, kebleikről leszakadt szegény testvéreik lelki gondozásuk érdekében nyújtandó áldozatok végett, s a begyülemelő összeget küldjétek el a dunántúli ev. ref. egyházkerület pénztárnokához, nt. Kiss Gábor pápai lelkész urhoz, ki hirlapilag fog megnyugtanni benneteket.

S ha nincs válaszfal a hazában a különböző hitfelekezetűek közt, a nemzeti s hazai közérdekben: ne legyen-é kérdésben sem, mert ez úgy nem felekezeti, de teljes mértékben hazai közügy, mely az üdvözítő szavaival zörget, minden magyar kebel ajtaján azon hitben, hogy nem hazudtoltatik meg az Úr szava: „Kérjétek és megadatik nektek; keresétek és megtaláljátok; zörgessetek és megnyittatik nektek!“ Szt. Máté ev. VII. r. 7 v.

Az úrban testvéretek
Körmendy Sándor,
bel.-somogyi esperes.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. decz. 18-án.

— **Királyi adomány.** Kajántói ref. egyházunk fölségelésére urunk királyunk ő Felsége magánpénztárából legkegyelmesebben 100 frtot adományozni méltóztatott.

— **Kolozsvári ref. főtanodánk állapotának megvizsgálására az egyházkerületi bizottság kiszállott.** A bizottság tagjai gr. Bethlen Géza, algondnok és dr. Jenei Viktor igazgató tanácsos a vizsgálatot ma kezdték meg, s meg vagyunk győződve, hogy annak eredménye csak újabb adalékul fog szolgálni e mintaszerű főtanodánk jó hírneve gyarapításához.

— **Az egyházi évkör.** E czim alatt jelent meg Szász Károly Papi dolgozatainak második kötete, Kókai Lajos kiadásában, Budapesten. A 237 lapra terjedő vaskos kötet 32 ünnepi, 2 alkalmi, s így összesen 34 beszédet tartalmaz, és pedig kettőt adventi, hármát karácsonyi, egyet ó-évi, kettőt új évi, hármát bűnbánati, kettőt virágvasárnap, kettőt nagypénteki, hármát husvéti, kettőt áldozó csütörtöki, kettőt pünkösd, ötöt aratási, kettőt szüreti, ugyanannyit általában urvacsora osztási alkalomra, végül két beszédet a reformatio emlékűnnepére. Van ezenkívül még egy toldalék is, két alkalmi beszédből, mindkettő adakozást kérő. Szerző e szerint e kötetben az egész évkört kimerítő gyűjteményt ad. A gyűjtemény belértéke felől nem tartjuk illőnek lapunkban tüzetesebben szólni, s így egyszerűen csak jelezzük annak megjelenését s fölbivjuk rá paptársaink figyelmét. A kötet ára 1 frt 50 kr.

— **A f. évi szeptember 1-én Kolozsvártt összejött 1867/8-iki theologus tanulótársaim közül azokat, kik a létesítendő alapítványra aláírt összeget még be nem küldötték, barátságosan fölkérem, sziveskedjenek azt f. hó 31-ig hozzám beküldeni, hogy jegyzőkönyvünk ide vonatkozó határozata megvalósulhasson.** Nagy-Enyed, decz. 12, 1880. Lőte Lajos.

— **A marosvásárhelyi ref. főtanodai ifjúsági Önképzőtársulat feledhetetlen emlékű elnöke Mentovich Fe-**

rencz halála évfordulóját decz. 15-én kegyeletesen ünnepelte meg. A társulat tagjai, kikhez a tanodai ifjak nagyszám-mal csatlakoztak, d. e. 11 órakor tanár Lakatos Sámuel elnök vezetése alatt kivonultak a temetőbe, hol a főiskolai dalkör énekelt a sir felett; a társulat részéről Darkó Béla II. b. o. mondott beszédet, meleg szavakban szólva a felejtethetlen tanárról, a jeles költőről, az ifjúság szerető jó barátjáról; hálával emlékezve meg a kegyeletes gondossággal ápolt feldomboruló örökhajlék felett, a nyugovó nagy halotról, ki maga írta egyszer, hogy „édas oly sirban pihenni, A melyre könnyek csendes permetéje hull.“ — A megható szép ünnepélyt a dalkör zárta be, gyászdalt énekelve.

— **Vettük a következő füzeteket és folyóiratokat** „Magyar Lexikon“ 68 és 69 füzete. — „Evangeliumi Lelkészi Tár“ első évfolyamának XII-ik füzete. Szerkeszti és kiadja Czelder Márton. Főmunkatársak Láng Adolf és Gulyás Lajos. Tartalma: Kezdjünk valóban új egyházi esztendő. Láng Adolf. Jézus az igazság napja. Könyves Tóth Kálmán. A próféta és a menyország. Czelder Márton. Miként kell egyengetni az Urnak útját. Nagy Lajos. A Jézus születése a nép öröme. Fördös Lajos. Hogyan zárjuk be az ó-esztendőt? Garzó Gyula. Tisztelt előfizetőinkhez és munkatársainkhoz! Czelder M. — „Magyar prot. egyh. és isk. Figyelő“ második évfolyamának XII-ik füzete. Szerkeszti és kiadja: Czelder Márton. Tartalma: Krause egy veterán tudóstársasági tag. Biblia és természet. Pápay Imre. Értsük meg egymást. Homolya István. Gymnasiumi ügyünkben. Keszi Hajdu Lajos. Töredék a magyar ref. énektörténelemből. Kálmán Farkas. A régiék. Török József. Belföld. Külföld: Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália. Könyv- és lapszemle. Azon hitrokonaink, kik 1879 évi jun.—decz. az Urhoz költöztek. A szeretet és önfentartás aranykönyve. — „Vasárnap“ első évfolyamának 10-ik számát. Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: Czelder Márton. Főmunkatársak: Könyves Tóth Kálmán, Láng Adolf. Tartalma: A zörgető özvegy. Könyves Tóth Kálmán. A sziv vallásáról. Láng Adolf. Miért nem boldogul a magyar ember? Biki Károly. A válogatósok, Komjáty Gedeon. Gróf Majláth Antal sirjára ciprus-ág. Szentpéteri Sámuel. Garfield Jakab. Nagy Pál. Kötelesség, melyről gyakran megfélelkezünk. Thomay József. Apróságok. A pálinkáról. A szép szoba. Három fontos dolog.

— **Új zeneművek.** Táboroszy és Parsch zeneműkereskedésében megjelentek: P. Gyendai Idyllek magyar dalok felett zongorára szerző Székely Imre. 100-ik mű 2-ik füzet. 11 sz. Rózsa bokorba jöttem. 12 Hullámzó balaton közepén. 13. Befűtta az utat a hó. 14. Rozmaring szál. 15. Huzzad cigány. 16. Sárga csikó. 17. Ezrével terem nyáron. 18. A kis madár. 19. A kis leány kertjébe. 20. Román dal. Ára 3 frt. — Hét eredeti magyar dal. 1. A budai nagy utcában... 2. De más volna. Hej violám... 4. Szivem szegény szivem 5. Kedves rószám 6. Elhagyatva 7. Hejja rigó. Énekhangra zongora kísérettel (vagy zongorára külön) szerző Szende Lajos. Ára 1 frt.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás:
b.-farkasuteza 16. sz hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.
Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatalj

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az a jászol-bölcső. Széchy Károly. — Karácsony. (L—t.) — A legnagyobb hatalom. Gönczi János. — Az erkölcsi nevelés természetszerű útja. Nagy Lajos. — Az áll. ig. tanács r. üléséből. r. t. — Lapszemle. — Tárca: Hunyadi Ferencz le-
vele VIII. Kelemen pápához. Közl.: Szabó Károly. — Különfelek.

AZ A JÁSZOL-BÖLCSŐ.

A keleti égen virrad vala régen,
Ragyogó mosolylyal, lángsugaras pirban,
Pásztorok ébrednek künn a mezőn, réten,
Meglépetten szemők a magasba villan.
Micsoda árja ez a menyei fénynek?
Hajnal ilyen nem volt, a mióta élnek!
Angyalok ajakán egyszerre szó zendül
Pásztorok, pás torok! E fény Betlehembül!
Ember Megváltója megszületett ime, —
Ma betelt az Ige!

Pásztorok és bölcsök mennek Betlehembe,
A vezető csillag útjuk fölött halad, —

Leborúlva állnak a gyermek elejbe,
Szívökben áhitat ajkokon hódolat.
És fejükre ragyog az egyszerű jászol, —
Oh, te drága bölcső, még ma is sugázzol!
Fényed mellett futjuk ezt az életet által,
Fényed mutat menybe fenlobogó lánggal.
Neked köszönhető, hogy ember az ember,
Valamennyi testvér, ez az egész tenger,
Szeretettel egymást a világ négy tája
Segíti és áldja!

Széchy Károly.

KARÁCSONY.

Kolozsvár, 1880. decz. 21.

(L—t.) A homály, melyen át a csillag, „mely láttatott vala régen“, vezérlő fényvel ragyogott, ma is rajtunk nehezül, a csillag, mely ama kis jászol felé mutatott, ma is csak kevesek szeme számára nyilatkozik meg.

Az angyal, ki dicséretet, békességet és jóakaratot hirdetett, nem szól-e ma is, s a pásztorok, kik megdöbbenve ébredtek a biztató szózatra, vajjon nem alusznak-e ma is, ha az örvendetes izenet fölöttük meg nem szólal?

A vita, mely a teremtés és megváltás mikéntje fölött egykor s oly hosszan, annyi szenvedélyességgel vivotott, — bár átkozódások és martyrom-

ság nélkül, nem foly-e ma is, az emberiség nagy egészének törvényszerű alakulásaiban s a társadalom problémáinak ama vívódásaiban, melyek az egyes kiválasztottak helyett mind szélesebb és szélesebb körökre terjedve, lassan-lassan a harc részeseivé tesszik az egész minden tagját, hogy a csillagot mindenki meglássa, a mint a jászol felé vezérel; hogy a dicséretet, békességet, jóakaratot mindenki hallja és vallja, s hogy az örvendetes izenet megérkeztekor senki álomban ne találtassék

A mi egykor csak egy kis útbeli szálló szükös udvarán, sövény falai közt történt és láttatott; a mi előbb csak szegény halászok és vámszedők között talált hitelre és követőkre; a mit előbb csak vad vidékek barlangjaiban és rejtett helyein lehetett titkon vallani — mostanáig minden világrész téreire

karácsonyi angyal: hirdetek néktek örömet, mely az egész népnek öröme lesz. Ennek ünneplésére buzdít a karácsony reggele. És mi ezért mondjuk a köszöntés szavát eképpen: áldott, ki jött az Urnak nevében!

Mint a törött szárnyú sas alá hull a magasból: úgy a paradicsomból kiűzött ember is a boldogság magaslatáról alá zuhant a vezeklés örvényébe; a jóllét, az ártatlan öröme oda lettek egyszerre mint tündérálmok; félelem gyötörte, kizozta, s míg ott vergődött tehetetlenül még közelebb férközött hozzá a bűn és megnyűgözte, hogy sülyedjen alább és homályosúljon el rajta egészen az isteni kép, és sülyedt sülyedt mert e bűn útje nem fölfelé viszen; ő pedig a bűnnek volt rabja De kiviradt a karácsony reggele fölhangzott a szabadság igéje, és az önerejére ébredt ember ismét szabaddá lett.

Da a paradicsomi kigyó fölkeresi az embert azután is, s oda lopja szívébe az irigység tüzeinek veszélyes szikráját, melyből sokszor előüti magát a viszálykodás tüze. Bizony a viszálykodás tüzes felhőiből sokszor lecsapott már a boszú villáma, rokant, barátot, jóttevőt egyaránt sujtva!... Jöjj, jöjj karácsonyi vendég és mondjad: békeség nektek, szeressétek egymást!

Ismételd a szeretetnek igéjét, melynek szavára a sivár, elvadult emberi kébelben fölfakadt a szeretet szelid érzete, ép úgy, mint pusztá tájon a tavasz lágy lehellelnek érintésére fölfakad az illatozó virág! És ölelésre hajlik a kemény, ellenséges kar Egyetértés nyájas sugara övedzi körül a családot. A férj nem rettegett zsarnoka a nőnek, hanem szerető társa; az apa nem kizozója gyermekének, hanem gyöngén ápolója szelid szeretettel munkálják egymásnak boldogítását Mert szeretni tanítottad az embert s szelidséggé varázsoltad a durvaságot: áldott légy szeretet szent igéje!

Áldott! mert felolvastad a szívről az önzés jégkérget is. A segélyre szoruló nem nyújtja ki kezét hiába, mert könyörületre talál; az elaggott, tehetetlen nem hanyódik az útszéli porban, mert a jótékonyság érzete menedéket nyit számára; kit a csapás földre sujt, a részvét fölémeli; a szerencsétlent, a védtelent gyámolító kar, az árvát szeretház várja. A mezitelen megruházni, az éhezőnek enni, a szomjúzóznak inni adni az ige tanítá meg az embert: a jótékonyság igéje. Áldott, ki ezt hirdetni jött!

A karácsonyi jászol-bölcső a nagy tanítóra emlékeztet, ki békét és szeretetet hozott az embernek. A pák, anyák, tanítók, nevelők! Kévsétek ti is annak példáját; hivatástok szép mezején fordultatok ti is szeretettel a kisdedekhez, s az ész mellett a szívet is mivelve: munkátok megegyengeti a helyet, melyet áldásával, szabadságának erejével betölt, áthat, újjá szül az a hatalom, mely mindennél nagyobb:

A z ige, az eszme!

Gönczi János.

Az erkölcsi nevelés természetszerű útja.

(Nagy Lajos, n.-enyedi ref. tanár székfoglaló beszéde.)
(Vége.)

Ugyancsak a gyermeki szellemnek mind általános tulajdonságaiból, mind különösen egyéni sajátásaiból foly még a következő szabály:

Adjunk elsőseget minden egyes esetben, ha t. i. választhatunk, a szellemiebb természetű rugóknak az érzékiek fölött, de másfölről ne vessük meg ott, hol emezek merőben hatástalanoknak bizonyulnának, az érzéki ösztönrugókat sem!

Az erkölcsi nevelésnek főfontosságú feladata oda hatni, hogy a gyermek és ifjú ember tevékenységét rendre-rendre mind magasabb nemű rugók határozzák el és irányozzák. Ez okból nem szabad érzéki jutalmat vagy testi büntetést alkalmaznunk ott, hol a növendék eléggé ösztönözhető cselekedeteinek természetes jó vagy rossz következményei, vagy az egyszerű meglegedés és elégedetlenség, vagy csak a pusztá példaadás által is. Másfölről azonban korántsem ellenkezik az erkölcsiség érdekével az, hogy érzéki jutalmakat is, büntetéseket is alkalmazzunk oly esetekben, midőn a többi ösztönrugók merőben hatástalanoknak bizonyulnak, vagy szolgálatukat teljesen megtagadni látszanak, és mi biztosak vagyunk az iránt, hogy a jutalom gyönyöre és reménye vagy a büntetés fájdalmas érzése és az attól való félelem legalább egy időre megnyerik a gyermeket bizonyos jó iránynak.

Arra kell továbbá törekednünk, hogy lehetőleg ne cumuláljunk az ösztönrugókat! Ez erőpazarlás lenne. Erőt pazarolna például az, ki a gyermek szívésségével szemben nem csupán meglegedésének és személyes vonzalmának adna kifejezést, hanem még valamely különös jutalom vagy talán mások kedvező véleményének hatását is igénybe akar-ná venni; vagy a ki valamely hazugságot a természetes bizalmatlanságon és megbotránkozáson kívül még testi feyítéssel és nyilvános pellengére állítással is büntetne.

Vigyázzunk végre arra, hogy az egyes rugók hatását ne semmisítsük meg sem az ellenkezők rögtönös alkalmazása, sem közönyös magaviseletünk által, más szavakkal: ne legyünk soha következtelenek!!

A következtelenségnek, bármelyik alakban nyilvánuljon is, mindig veszedelmes következményei vannak. Egyik veszedelem az, hogy az illető ösztönrugók elvesztik hatásukat, s ennél fogva, bár alkalmazzuk is, a gyermeket nem fogják a jó irányba terelni. Másik még nagyobb veszedelem az, hogy azon reménység, miszerint magaviseletének fájdalmas következményei még ki is maradhatnak, vagy ha ez nem történik is, azon gondolat, hogy a fájdalmas következményekért még szintúgy bocsánatot fognak tőle kérni: valóságos ösztönrugókká lehetnek, sőt lesznek legtöbb esetben, melyek a gyermeket a rossz melletti állhatatos megmaradásra fogják készíteni, mignem beáll végre a szülői *

akarattal és tekintélyvel való nem törődés, sőt szembezállás ideje is. A hol pedig az előbbi veszedelem nem mutatkozik, ott más baj üti fel a fejét: a gyermek nem tudván, hogy mihez tartsa magát folytonos következetlenség közepette, nem is fog okulni, és erkölcsi jótehetetlenségre leend kárhóztatva. Ez utóbbi szempontból tekintve a dolgot, még a szigorú, de következetes fegyelmezés is többet ér a következetlenségénél, mert ott legalább tudni fogja a gyermek, mihez kell magát tartania!

Ha ezen szabályokat minden egyes esetben, az adott körülményeknek megfelelőleg követjük, és így az ösztönrugókat kellő értelemmel és tapintatossággal hozzuk működésbe mindanyiszor nevelői munkásságunkat a következő üdvös eredmények fogják jutalmazni.

A gyermek állandóan ösztönöztetvén a tapasztalt gyönyör vagy fájdalom kellemes vagy kellemetlen érzései által a jó felé, a jó szokások ereje napról-napra, évről-évre növekedni fog; lelkében mind erősebb jó hajlamok és ellenszenvek foglalnak tért, melyek erkölcsi magaviselet dolgában a segítség kiapadhatlan forrását nyitják meg számára minden időben. Másfelől magok az ösztönrugók is többé-kevésbé erős befolyásra tesznek szert a gyermek lelke felett, és azt eszközlik lépten-nyomon, hogy a mi iránt vonzalmat vagy ellenszenvet érez, azt nemcsak érzi olyannak, hanem cselekszi is úgy a gyermek, mint az ifjú ember, sőt az érettkorú is. Végre az ösztönrugók értelmes és tapintatos alkalmazása mellett a gyermek és ifjú ember hamarabb belátja a cselekedetek valódi természetét, gyorsabban fejlődik ítélő tehetsége és erkölcsi belátása is. Így emelkedik a gyermeki szellem a jótehetetlenség bilincsei közül mind magasabbra: erősödnek és szaporodnak a jó hajlamok, tágul erkölcsi látköre, érvényesülnek mind szellemiebb természetű ösztönrugók, és lesz minél nagyobb összhang az ész (belátás), a szív (érzelmek és hajlamok) és az akarat (ösztönrugók ereje, cselekedet) között.

A fentebbi ösztönrugók tehát végtelen sok jó szolgálatot tesznek az ifjú nemzedék nevelése körül. Sőt nem tagadják meg szolgálatukat később sem!

Ennek dacára is azonban olyanoknak tekinthetjük ezen rugókat, a melyek általában inkább csak az egyéni jóléttel kapcsolatosan képesek tettekre ösztönözni, ennél fogva csak külső rugók gyanánt szerepelnek.

Valameddig az eszes lény csak ezen rugók hatására cselekszik, még mind nem érte el az erkölcsiség magaslatát. De megközelíti azt, mihelyt annyira jutott, hogy a dolgok valódi becsét kezdi fölismerni, biztosan megállapítani, szilárd elvekbe foglalni, azok iránt, — becsök arányában — egész lelkesedéssel viseltetik.

Az az ösztönrugó már, mely tettekre készlet életérdekeinktől függetlenül, sőt azok ellenére is, a kötelesség érzete: a valódi belső, a tisztán erkölcsi rugó.

Egybefoglalva immár a mondottakat, az erkölcsi nevelés természetszerű útjának kezdete: föltétlen gyermeki engedelmisség az értelmes szülői akarattal szemben; foly-

tatása: ezen engedelmisség alatt megállapítása bizonyos ösztönrugók hatása folytán a jó érzelmeknek; továbbá a jó érzelmek fokozatos erősítése a folytonos szoktatás által, mignem igénybe vehető a gyermek értelmesezése is; a gyermek értelmi világának, ítélő tehetségének és belátásának folytonos fejlesztése kapcsolatosan minél több és szellemiebb természetű ösztönrugók működtetésével, hogy a jó érzelmek erős hajlamokká váljanak és a jó ösztönrugók mind állandóbb befolyásra tegyenek szert a gyermek és ifjú ember lelki világa fölött — mignem a józan elvek és meggyőződések, az erős hajlamok és szilárd akarat lehető összhangjában meg legyen vetve a kész embernek szép erkölcsi jelleme, melynek fővonása a szabadság.

Az erkölcsi nevelés alphája tehát föltétlen engedelmisség, omegája a szabadság.

AZ ÁLL. IG. TANÁCS R. ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1880. decz. 19.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter püspök elnök, br. Bánffy Albert főgondnok, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Parádi Kálmán, br. Bánffy Dániel, Szász Béla ig. tanácsosok, Bodor Antal titkár, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok, Balogh György ügyvéd.

Az időközben elnökileg ellátott folyó ügyek bejelentése és a tett intézkedéseknek jóváhagyó tudásúl vétele után

Főt. püspök jelenti, hogy a kolozsvári tanoda megvizsgálására kiküldött bizottságnak egyik tagja, Kovács Sándor helyett, ennek betegeskedése miatt, utólagos jóváhagyás reményében, Domokos Antalt, kolozsmegyei pénztárnokot, nevezte ki azon bizottság tagjául. Jóváhagyó tudásúl vétetett.

Kis Pál Sándor küküllőmegyei birtokostól származó értesítés alapján, Benedek Ferencz küküllői egyházmegyei esperes felelet adásra hivatott fel a boldogfalvi és medvési egyház pénzei tárgyában.

Elnök bemutatván Nagy László sz.-szolnoki esperes-helyettesnek megnyugtató táviratát a tasnádi egyház kölcsön ügye tárgyában; titkár előterjesztvén ugyane tárgyban a jogügyi bizottságnak véleményét: a kért kölcsön a vélemény alapján, a szabályszerűen megejtett név szerinti szavazatok után megadatott.

A n.-enyedi Bethlen-főtanodát illető, angol bankban elhelyezett tőke felvételének tárgyában a nevezett tanoda elöljáróságától felküldött okmányoknak közjegyzői hitelesítése elrendeltetett, a gr. Mikó örökösök által kiállított felhatalmazás tárgyában a keresk. miniszterhez kérdés intéztetett, s titkár útasított a gr. Mikó-féle hagyaték átruházási okmányának beszerzésére.

A jogügyi bizottság véleményes jelentésére a n.-enyedi Bethlen-főtanoda s ennek volt ügyvéde Biró Miklós közt fölmerült ügyvédi költség felszámplálási ügy tárgyában, a követendő irány kijelölése mellett, az ügyekkel közelebről

ismerős főtanodai előljáróság jó belátása szerint való gyors eljárásra útasított.

Ugyanannak véleményes jelentése alapján gr. Vass Ádám czegei egyházközségi volt számadó gondnok felhívotta, hogy az általa elkezdett pénzösszegeket 1881 febr. 1-ig annál inkább befizesse, mert ellenesetben az eljáráshoz illő törvényes lépések ellene azonnal meg fogaak tétetni.

A kolozsvári ref. egyház által fekvők vásárlása tárgyában felküldött szerződés megerősített.

A csapói egyházat illető vasút kisajátítási összegekből 196 frt adóba fizettetvén ki, esperes fölhivatott ezen összegnek visszatérítésére s a többi összegekről szóló kölcsön-kötvények haladéktalan felküldésére.

A szilágy-csehi egyháznak 1575 frt földtehermentesítési kisorsolt kötvényének értéke leküldetvén, aranyjárdék vásárlása határozottatott el.

A fogarasi egyházközségnek leányiskola építése engedélyeztetett, megrovás fejeztetvén ki egyuttal, hogy azon egyház 1200 frtnyi tőkét oly hosszú időn gyümölcsötetés nélkül hevertette.

Az asszonynépi állami népiskola felállítása tárgyában felküldött szerződés megerősített.

A bradi egyház vásárvámjának bérbeadását tárgyzó szerződés szintén megerősített.

r. t.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns egyh. és iskolai Lap“ 51-ik számában Ferencz József unitárius püspök a szerkesztőhöz intézett nyílt levelében megczáfolja a honi egyházi lapok által is közölt ama bécsi ujdonságot, hogy az osztrák unitárius püspök, Forstner Ágost Károly kibékült a kath. egyházzal, s körlevélben tudatva ezt az austriai és erdélyi unitáriusokkal, visszatért a jezsuitákhoz.

Tény, — írja Ferencz József, — hogy egy a 60-as években megugrott klerikus Bécsben az ottani új katholicusok gyülekezetéhez csatlakozván, felvette az unitárius

nevet, hogy az angol és magyarországi unitáriusok segélyét megnyerje. De az unitáriusok sem ez, sem az önkényt felvett püspöki czim ellen nem lehetett tiltakozni Austriában. Azonban úgy látszik, hogy Forstnernek sikerült Bécsben néhány hallgatót szerezni, mert csakhamar egy ilyen czimű röpiratot adott ki: „Grundsätze und Verfassung der unitarischen Kirchengemeinschaft in Österreich“. Czikkiró, miután ezen röpirat kezébe került, egy magánlevélben megírta Forstnernek, hogy sem anyagi, sem szellemi támogatásra nem számíthat, mivel a bécsi gyülekezet nem méltó az unitárius névre.

A „Protestáns Hetilap“-ban Hungarus „Egyetemi ügy“ feliratú cikksorozatának második közleményében ezt írja:

Egy prot. egyetem felállítása vagy legalább egy tanárképezdével egybekötött filozofiai facultas megteremtése felekezeti szempontból életkérdés. Egyházi életünknek a lelkesíti és tanítói hivatal a központja, miért is az egyházi hivatalokra képzés a legfőbb fontosságú. Ha kellő gondot nem fordítunk rá, a vallásos élet elpusztul vagy olyan irányt vesz, melytől jót várni nem lehet. Különösen a lelkesektől vár sokat korunk, sőt talán többet is, mint kellene, vagy épen lehetne is. A lelkeseknek ma 'nem elég, hogy hivatalos szobájában úgy a hogy elvégezze teendőit és a templomi szolgálatot teljesítse; még az sem elég, hogy úgy viselje magát, miszerint a legrosszabb akarat se találjon semmi gáncsolni valót benne: korunk azt várja tőle, miszerint úgy fényljk világossága, hogy mások is látván dicsőítsék a menyei atyát. A prot. egyháznak, ha jobb jövőt akar teremteni, oly képzést kell adnia papjainak, hogy biztosítva legyen a prot. melegségről. Ezt pedig egyházáért buzgó és lelkesült tanárok működése után érheti el. Ezért okvetlen egyetemet kell állitania önerejéből. Az egyetem felállítása nagyon nehéz kérdés. De miután egy egyetem elég volna az egész magyar prot. egyház számára, megteremtését természetesen csak az egész prot. egyház segélye útján lehet remélni.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

Hunyadi Ferencz levele VIII. Kelemen pápához.

Kelet nélkül.

(1594 elején).

Hunyadi Ferenczet, Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem udvari orvosát, a classicus miveltségű tudományos férfit, a kortársai által magasztalt latin költőt, a Trója veszedelméről szóló magyar historiás ének s az 1589-ben megjelent „Kopaszág dicsireti“ szerzőjét méltán sorozhatjuk XVI. századi kitűnő tudósaink és íróink közzé.

Azt egykorú följegyzésekből tudjuk, hogy ő mint a

fejedelem megbízott udvari embere az akkori politikai ügyekben be volt avatva, sőt ura érdekében külföldi udvaroknál is tevékenyen működött; de hogy e kitűnő férfinhoz maga VIII. Kelemen pápa bizodalmas leveleket intézett, s őt azzal a kényes föladattal bizta meg, hogy az erdélyi rendeket, kik legnagyobb részben protestánsok voltak, a szent szék által pártfogolt terv elfogadására, a török felsőségtől való elszakadásra s a Rudolf császárral és a keresztény hatalmakkal való szövetkezésre birni törekedjék, ar-

ról csak Hunyadinak a pápához intézett s alább közlendő válaszából nyertünk tudomást.

Hunyadinak ezen levele a gr. Bánfi Miklós ő nagyméltósága bonczidai könyvtárában, azon a mult század vége felé vagy a jelen elején másolt nagybecsű codexben maradt fön, melynek tartalmát legnagyobb részben a XVI. század két utolsó tizedében kelt politikai levelek és okiratok teszik, melyek közt Erdély tekintélyesebb férfaitól s így Hunyaditól is, miveltség-történelmünkre nézve igen becses adatokat szolgáltató számos levél található.

Ezen levelek közzül, melyeket „XVI. századi tudósaink levelei“ cím alatt eredeti latin szerkezetökben legközelebb fogok a „Történelmi Tár“-ban közzé tenni, érdekesnek tartottam e lapok olvasóival magyar fordításban közölni Hunyadi Ferencznek a pápához írt, kelet nélküli, de kétségtelenül 1594 febr. 6. és május 1 között írt válaszát, mely valamint Erdély rendjeinek az akkori politikai viszonyok közt, a szent szék és a bécsi udvar által egyiránt sürgetett terv iránti méltó aggodalmait, ugy a fejedelmi udvarhoz tartozó buzgó catholicus Hunyadinak igaz hazafiai érzelmeit élénk vi'ágításban tünteti föl.

A tervet, mint tudjuk, a legtekintélyesebb hazafiak kivégeztetése után Báthori Zsigmond Erdély kimondhatatlan romlására végrehajlotta. Az idő a hazafiak aggodalmait s Hunyadi Ferencznek a legfinomabb diplomatai kifejezésekbe foglalt kétségeit és lelki küzdelmeit nagyon is keservesen igazolta.

A classicus latinsággal írt levél lehetőleg hű magyar fordításban így hangzik:

Legszentségesebb s Krisztusban legboldogságosabb atyám stb.

Midőn Isten segítségével Erdélybe egészségben s baj nélkül megérkeztem, ott Szentségéd két levelét kaptam, melyekből irántam való atyai jó indulatját s felőlem legalázatosabb szolgája felől kitünő jó véleményét bőségesen átláttam. A legnagyobb hálákat adtam azért az isteni jószág-nak, hogy méltónak látszottam arra, hogy Szentségéd felőlem így vélekedjék, s kérem alázatosan a mindenható nagy Istent, adjon nekem erőt, hogy Szentségéd és az egyház iránt örök hűségemet világos jelekkel igazolhassam és bebizonyíthassam. Nekem valóban soha semmire nagyobb gondom nem volt s nem is lesz soha, mint hogy Szentségédnek és az egyháznak hasznos fia vagy legalább hű szolgája lehessenek, miben nem csak hasznomat és minden vagyonomat, de még életemet sem fogom soha kimélni.

Tisztelendő Cumuleo ural*), a valóban igen feddhetetlen és a keresztyénség közügyének javára született férfival, gyakran és sokat beszélgettem. Tőle értettem meg Szentségéd parancsát, s minden követ megmozdítottam, hogy szentségéd kívánatainak minden részről eleget tegyenek. Egyébiránt mind legtekintetesebb atyámfiat mind a nagyságos tanácsot oly kitünően lelkesülteknek s Szentségéd parancsai teljesítésére annyira hajlandóknak találtam, hogy

*) Cumuleo Sándor pápai nunciuss 1594. febr. 6-dikán érkezett Gyula-Fejérvárra Báthori Zsigmond udvarába.

azt hihetem, hogy ők e részben azoknak bőven eleget fognak tenni; a mit szentségéd Tisztelendő Alphonusus urtól*) világosabban és bővebben megérthet. Azt a keresztyénség közügyéhez való hűségem, hazám iránti szeretetem szerént komolyan előterjesztendőnek tartottam Szentségédnek, hogy a mi embereink elméi nagyon nyugtalanok és kétségesegek, hogy ez a dolog s a jól kezdett terv hova üt ki. Mert bár Szentségéd bölcsesége és tekintélye, mely a legnehezebb ügyekben is annyiszor kitünt, nekik igen nagy reménységet nyújt, s azon sem kételkednek, hogy a császári felség azon igazlelkűség és hűség szerint, melylyel Szentségédnek és az egyháznak tartozik, mindent hiba nélkül fog tárgyalni és eligazítani: mindazáltal mivel ez a dolog nagy fontosságú, komoly és idejében való tanakodást látszik kívánni. Mert többnyire ugy történik, azt látjuk, hogy némelyek csak addig teszik őszintén kötelességöket, míg nekik alkalmasnak látszik, azután pedig a jóléteményekről s mások erényeiről meglegedkezve önmagoknak és az időnek szolgálnak, mások javával nem gondolva. Mire a mi embereink nem kevés példát hoznak vala föl, nem csak a külföldről, hanem hazánkból is. De azok a legközelebb történt dolgok s azon végzések is, melyekben Szentségéd elnökölt, éppen nem ismeretlenek a mieink előtt, s azért úgy látszik nem ok nélkül aggódnak a miatt, hogy arra van törekedés, hogy a kezdetnek, a mi távol legyen, a vég éppen ne találjon megfelelni. Én ugyan ebben legkevésbé sem akarok intő gyanánt szerepelni, mert nem is kételkedem, hogy Szentségéd különös bölcsesége és atyai gondoskodása szerint mind ezt gondosan áttekintette és a mi véleményünkkel sokkal tökéletesebben megfontolta: mindazáltal, mivel ez a dolog sokakat érdekel, kénytelen vagyok Szentségédnek szabadon és őszintén előadni azt, a mi ide tartozik. Nincs róla legkisebb kétség sem, hogy itt Szentségéd tisztességéről, a keresztyén közügy hasznáról, a császári felség hitéről és becsületéről, az én legkedvesebb hazámnak s hazámfiainak üdvéről van szó, kiknek vérét ha meggondolatlanul eltalálnám fecseríteni, vajon nem méltán vádolhatna-e a maradék, hogy hazámfiainak veszedelmére születtem? Én ugyan a császári felség hitéről és állhatatosságáról nekik a legbizonyosabb reménységet nyújtottam, sőt jót állottam; mert tudom mennyit kell adni Szentségéd legbölcsebb ítéletére és a császári kegyességre: de mivel az egész dolog Szentségéd intésétől és mérsékletétől függ, azért atyámfiaink és barátaim nevében esedezem előtte, hogy üdvüktől és megmaradásunkról való gondoskodását úgy vállalja magára és ugy tárgyalja, hogy nevének ennél a mi nemzetünknel örök emlékezetét hagyja hátra. Végre a mi engem magamat illet, mivel, a mint mondtam, a mieink elméjét éppen nem találtam akadékosnak és megátalkodottnak, s a dolog eddig kedvezően ment, én Alphonusus atya Prágába küldetése után**) azonnal visszamegyek Lengyelországba, hogy a

*) Carilló Alfonz Báthori Zsigmond fejedelem gyóntatója.

**) Carilló Alfonz prágai utjából már 1594. május elején visszaérkezett.

távol lévő felséges királynak ott is jó szigálatot tegyek. Addig is Szentségednek minél hosszabb és minél boldogabb életet kívánok. Isten minden gondolatjait és terveit kormányozza és tegye szerencsésé, nevének dicsőségére és az egyház gyarapodására!

Közli: Szabó Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. decz. 24-én.

— Szívünk sugallatát követjük, midőn t. olvasóinknak, közelben s távolban, a karácsonyi szent ünnepekre legőszintébb jó kivenatainkat küldjük. Engedje a jóságos Isten, hogy élő hittel, lelki örömmel s békességgel szentelhessenek mindnyájan ünnepet. Ez egyszerű, de szívből származó kívánatunkat fogadják t. olvasóink oly jó indulattal, a minőből az lelkünk mélyén fölfakad.

— A Protestáns Hetilap az új éven kezdve szerkesztőt és nevet cserél. Joó István, az eddigi derék szerkesztő vissza lép s helyét Tóth Sámuel t. barátunk foglalja el. Szerkesztőtársai lesznek: Békési Gyula, Gérgely Károly és Géresi Kálmán, a lap czime pedig ez lesz: Debreczeni Protestáns Lap. — A vállalkozó kitűnő új erők biztos kezességét nyujtanak arra, hogy a lap, mely hivatását az eddigi szerkesztő alatt is oly nemesen igyekezett betölteni, jövőben még fokozottabb sikert fog felmutatni. Az eddigi szerkesztő visszalépését a protestáns világ elismerése kíséri, az újakat buzdító szava idézli.

— Hátrálékosainkat tisztetettel kérjük tartozásaik haladéktalan törlesztésére. Azoknak, kik e felkérésünknek e hó végéig nem tesznek eleget, vagy legalább a törlesztés határideje felől nem értesítenek, küldeni fogjuk az utánvéte-li lapot.

A kiadóhivatal.

— Ribáry Ferencz Képes Világtörténete. Ribáry Ferencz Világtörténelméből már az 50-ik füzet is elhagyta a sajtót, s így a keleti népek történetét képező I. kötet s Görögország és Macedonia történetét képező II. kötet egészen, a római birodalom történetéből pedig, vagyis a III. kötetből eddig 14 füzet jelent meg. E harmadik kötetbe lesz fejezve az ó-kor története, melyet dr. Ribáry Ferencz teljesen kidolgozva hagyott hátra. E kötetből a még hiányzó füzetek rövid idő alatt megjelennek. A közép-kor történetének megírására sikerült a kiadónak jeles történészünket, dr. Molnár Antal budapesti egyetemi magántanárt megnyerni. A képes Világtörténelem e része, a negyedik kötet már is munkába van véve, s füzetei az újévtől kezdve gyorsan követni fogják egymást. A bírálatok, melyek e nagy munká-

ról kezdettől fogva megjelentek, mind igen előnyösen és hízegőleg szólanak. Elismerik, hogy nyelvünkön e téren ily munka eddig nem létezett, és hogy az nem csupán beltartalmánál fogva, hanem kiállításának díszé következtében is megérdemli a közönség legnagyobb mérvű pártfogását. És bár a szerzőnek közbejött elhalálózása folytán nem is tőle lesz az egész munka, a buzgó kiadó gondoskodott arról, hogy a mű teljes legyen, és oly erőket nyert meg annak tovább írására, kiknek neve és eddigi irodalmi működése biztoztítékot nyujt az iránt, hogy a további kötetek is méltók lesznek az első háromhoz. Szépirodalmi munkáknál a kiadások és elkelt példányok száma nem mindig a mű jellesege mellett tanuskodnak, de az ily nagyszabású es nagyterjedelmű tudományos műveknél a fogyasztásból lehet és kell annak kitűnőségére következtetnünk.

Már régen hirlett, hogy Ribáry Világtörténelme több mint 6000 példányban forog a magyar hőzönség kezén, s most jelenthetjük olvasóinknak, hogy az első kiadás teljesen elfogyott, nem kapható, és a buzgó kiadó épen most nyomatja a II. lenyomatot. Tudomásra hozzuk ezt azon számos hazánkfiának, kik már rég szeretnék birni e munkát, de már nem kaphatták meg. Most ismét kapható, miután a 3. és 4-ik füzet második kiadásában megjelent s ezt ajánljuk mind azok figyelmébe, kik könyvtárukat e jeles mű megszerzésével gyarapítani akarják. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy Mehner Vilmostól előfizetési felhívást vettünk a „Magyar Szemle“ czimű szépirodalmi, politikai tudományos és művészeti folyóiratra, mely a jövő éven kezdve minden hó 1-én fog megjelenni 6—7 ives füzetekben. Egész évre 6 frt., felévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr egyes füzetnek pedig 60 kr. lesz az ára. Szerkesztője Bodnár Zsigmond lesz. A kiadónak hazánk sok jeles tudósát és íróját sikerült megnyerni a sokat ígérő folyóirat munkatársául, kiknek segélyével kétségkívül sikerülni fog érdekessé, vonzóvá és tanulságossá tenni, szóval a kor színvonalán tartani. Részünkről a legmelegebben ajánljuk e valóban nagybecsűnek ígérkező vállalatot olvasóink becses figyelmébe, és pártfogásába.

— Új könyvek. A Franklin-társulat kiadásában Budapestben, újabban megjelentek: Olesó könyvtár. Szerkeszti Gyulai Pál. 102. füzet: Vautier György. A keresztanya. Francziából fordította Márkus Miklós. 30 kr. 103. füzet: Kisfaludy Károly versei. Hetedik kiadás. 50 kr. 104. füzet: Bérczi Károly. A gyógyúlt seb. Beszély. 30 kr. 105. füzet: Gaius Valerius Catullus versei. Irodalomtörténeti tanulmány-nyal bevezetve és jegyzetekkel kíserve. Fordította Csengeri János. 30 kr. 106. füzet: Szigligeti Ede. A trónkereső. Szomorújáték 5 felvonásban. 30 kr. 107. füzet: Theophrastus jellemrajzai. A görög eredetiből fordította Hunfalvy János. 20 kr. 108. füzet: Gyulai Pál. Br. Eötvös J. Emlékbeszéd. 20 kr. 109. füzet: Lamartine Alfonz. Heloïse és Abelard. Francziából fordította Erhardt Viktor. 20 kr. 110. füzet: Olasz beszélyek. Irták Barilli, Ghislanzoni és Sara. Olaszból fordította Huszár I. és Mócs Zsigm. 50 kr. 111. füzet:

Augier Emil. A Fourchamboult család. Színmű 5 felvonásban. Francziából ford. Fáy J. Béla 40 kr. 112 füzet: Pálffy Albert. A szebeni ház. Beszély. 20 kr. 113 füzet: Tennyson Alfred. Arden Enoch. Angolból ford. Jánosi G. 20 kr. 114 füzet: Turgenjev Iván. Tavaszi hullámok. Regény. Oroszból fordította Timkó Iván. 40 kr. 115 füzet: Farina Salvatore. Két szerelem. Regény. Olaszból fordította Nyitray József. 30 kr. — Történelmi könyvtár. A magyar népnek és ifjúságnak ajánlva. Czimképpel. Ára egy-egy füzetnek 40 kr. 69 füzet: Fiume, a magyar korona gyöngye. Természettani, ethnografiai és történelmi rajz. Irta dr. Lázár Gy. 70 füzet: Castriota György (Iszkenderbég). Irta dr. Lázár Gy. — Új teljes Német-magyar és magyar-német szótár. Irta dr. Ballagi Mór. Ötödik kiadás. Két rész. I. kötet 1 és 2. füzet, II. kötet 1 és 2 füzet. A német-magyar rész 24, a magyar-német rész 18 füzetben jelenik meg. Egy füzet ára 40 kr o. é. A Franklin-társulat kezéskedik róla, hogy a füzetek száma a mondottnál többre nem fog menni, s hogy a mű 1881 végéig teljesen megjelenik. E szótárnak 1854 óta megjelent négy kiadása, melyet most az ötödik követ, tanulságot tesz arról, hogy mily gyors volt azóta nemzeti szelleméletünk haladása. Mert a mely mértékben tárgult a nemzeti művelődés látköre és gyarapodott ahhoz képest nyelvkincse, azonképen gyarapodott e szótár is minden új kiadásnál úgy belső tartalomra, mint terjedelemre nézve. E növekedésnek szükségképen az utolsó 12 év alatt kellett legnagyobbnak lenni, midőn alkotmányunk helyreálltával nyilvános életünk s ezzel nemzeti nyelvünk is váratlanul gyors lendületet nyert. A mint a tudomány-egyetemen, a műegyetemen, a bányászakadémiában és a Ludoviceumban az előadási nyelv kizárólag magyar lett; midőn a gyakorlati élet ezerféle foglalkozásai, ipar és kereskedelem, hajózás és vasútügy a magyarság körébe vonattak: nem volt kis feladat a tömegesen halmozódó anyaggal megbirkózni; és bizonyára egyes ember erejét felülmúló munka lett volna minden új nyelvanyagot összegyűjteni, rendezni és két-nyelvű szótárban feldolgozni, hogyha a szükség által nagy számmal előteremtett különleges műszótárak nem tettek volna lényeges szolgálatokat az általános szótár irójának. Csak ezen szakmunkák segítségével vételével sikerült nekünk német-magyar szótárunk 4 ik kiadásának különben is újra átdolgozott anyagát nem kevesebb, mint 25,000 új czikkel gazdagítani és oly munkát állítani elő, mely a jelenkor sokszorososan fokozott igényeinek bizonyára meg fog felelni, ha szem elől nem tévesztjük, hogy minden tekintetben teljes szótár semmiféle élő nyelvben soha nem volt, nem is lesz.

— „Eredeti magyar dalok Petőfi költeményeire“, szerző Hubay Jenő, kiadta Táboroszy és Parsch. Igen diszes mű, melynek ékítéséhez jeles művészeink közül is többen hozzájárultak. Minden dal kezdetét egy-egy szép rajz teszi, fénynyomatban vagy fametszetben. Elől a szerző Hubay Jenő arc képe van, aztán tizenhatsz dal következik zongorára és énekhangra. Petőfi legszebb költeményei közül valók ezek, egy oly fiatal zeneszerző által zenére al-

kalmazva, kinek tehetségéről Pársban is a leghizelgőbben nyilatkoznak, s kinek népdalai a népszínházban is élénk tetszésben részesültek. Az egyes dalok ezek: Keresztuton állok Aggházi Gyula rajzával. Zárjátok be már azt a koporsót, Baditz Otto drámai kompozíciójú képével. Ereszkedik le a felhő: Ebner; Sikos a hó, szalad a szán: Feszty, Temetésre szól az ének: Greguss Imre mozgalmass illusztrációjával. Kél a hold: Greguss János képével; Boldogtalan voltan, Gyulai László kellemes rajzával. Jankó „Paripámnak az ő színe fakó“; Kaczián y Ödön: Mi foly ott a mezőn; Lotz: Gyere lovam hadd tegyem fel a nyergem: Munkácsy: Kis furulyám szomorú füz ága; Spányi: Száll a felhő magasan; Szemlér: Nem háborítom-e nyngalmad? Tölgyessy: Árvalány haj a süvegem Lokrétája; Vastagh: Rózsabokor a domboldalon — kezdetű dalokhoz készitettek hangulatos rajzokat. Zichy Mihály, e csaknem páratlan rajzólo pedig három olyan illusztrációt, melyre büszke lehetne akármely pompás mű. E három genialis rajz a következő dalokat illeti: A szerelem, a szerelem; Nem tesz föl a lány magában egyebet; Hozzám jösz-e? Az izléssel és fényesen kiállított mű ára 5 frt, s alig lehet alkalmasabb ünnepi ajándékot ajánlani a zongorához, mint a legnépszerűbb magyar költő eme költeményeit, dal és művészi dísz kíséretében.

— Mai számunkhoz mellékelve veszik olvasóink a Franklin-Társulat kiadásában megjelenő hírlapok előfizetési felhívását. Ez utóbbiak között a legrégebb az immár 28-ik évfolyamát élő „Vasárnapi Ujság“, mely nagy képes hetilapnak, az olvasó közönség e kipróbált házi barátjának, jövőre legjobb ajánlása képeinek évről-évre szaporodó száma és szebb kivitele mellett, kiváló irodalmi erők által kiállított, folyvást növekedő változatos tartalma, mely teljesen fölöslegessé teszi a magyar közönségnek hasonló külföldi lapok járatását; míg társlapja, „Politikai Ujdonságok“, politikai heti események gondos és hű összeállítását adja s jövőre tetemesen bővített gazdasági rovattal jelenik meg. A „Képes Néplap“, a legolcsóbb hetilap, a kevéssé vagyonsok vasárnapi ujsága, tanulságos és mulattató tartalommal s a politikát tárgyaló randes rovattal; ezek kiegészítője a „Világkrónika“ című képes melléklap, mely eddigi rovatai mellett újévtől kezdve nagyobb elbeszéléseket és regényeket is fog közölni: s a mely hetiközlönynek ép úgy, mint a „Képes Néplap“-nak ára félévre csak egy frt. Ugyanez iv tartalmazza a „Magyarország“ politikai, társadalmi és közgazdasági napilap, a mérsékelt ellenzék közlönyének és a „Jogtudományi közlöny“ szaklapnak előfizetési felhívását; továbbá a Franklin-Társulat könyvkiadványainak jegyzékét.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

T. munkatársainknak, egyenként s összesen, hálás köszönetünket nyilvánítjuk ez év folyamában tanusított nagybecsű támogatásukért, melyet jövőre is bizalommal kérünk.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászual az ev. ref. főtanoda bettivel Klozsvárt.

Mellékletek: Franklin-Társulat hirdetése, tárgymutató és előfizetési felhívás.

